

УСК

ЛІТАРАТУРА

і МАСТАЦТВА

16 КРАСАВІКА

2004 г.

№16/4253

АНОНС!

Набліжаецца 60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 60-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Установа «Літаратура і Мастацтва» падрыхтавала да выдання кнігу «Наша Перамога». Заказы на яе прымаюцца па тэлефоне : 284-66-71

ЧАМУ ТВОРЦЫ РЭДКА ЗВЯРТАЮЦЦА Ў СУД!

Напрыканцы 2001 года Камітэт па аўтарскіх і сумежных правах быў ліквідаваны, а яго функцыі па калектыўным кіраванні перададзены рэспубліканскаму унітарнаму прадпрыемству інтэлектуальнай уласнасці «РУПІС». За некалькі гадоў існавання гэтай арганізацыі сума выплаты аўтарскага ўзнагароджання ўзрасла больш чым ў два разы. Расказвае вядучы спецыяліст «РУПІС» Кацярына ЯНЦІКАВА.

СТАР. 5

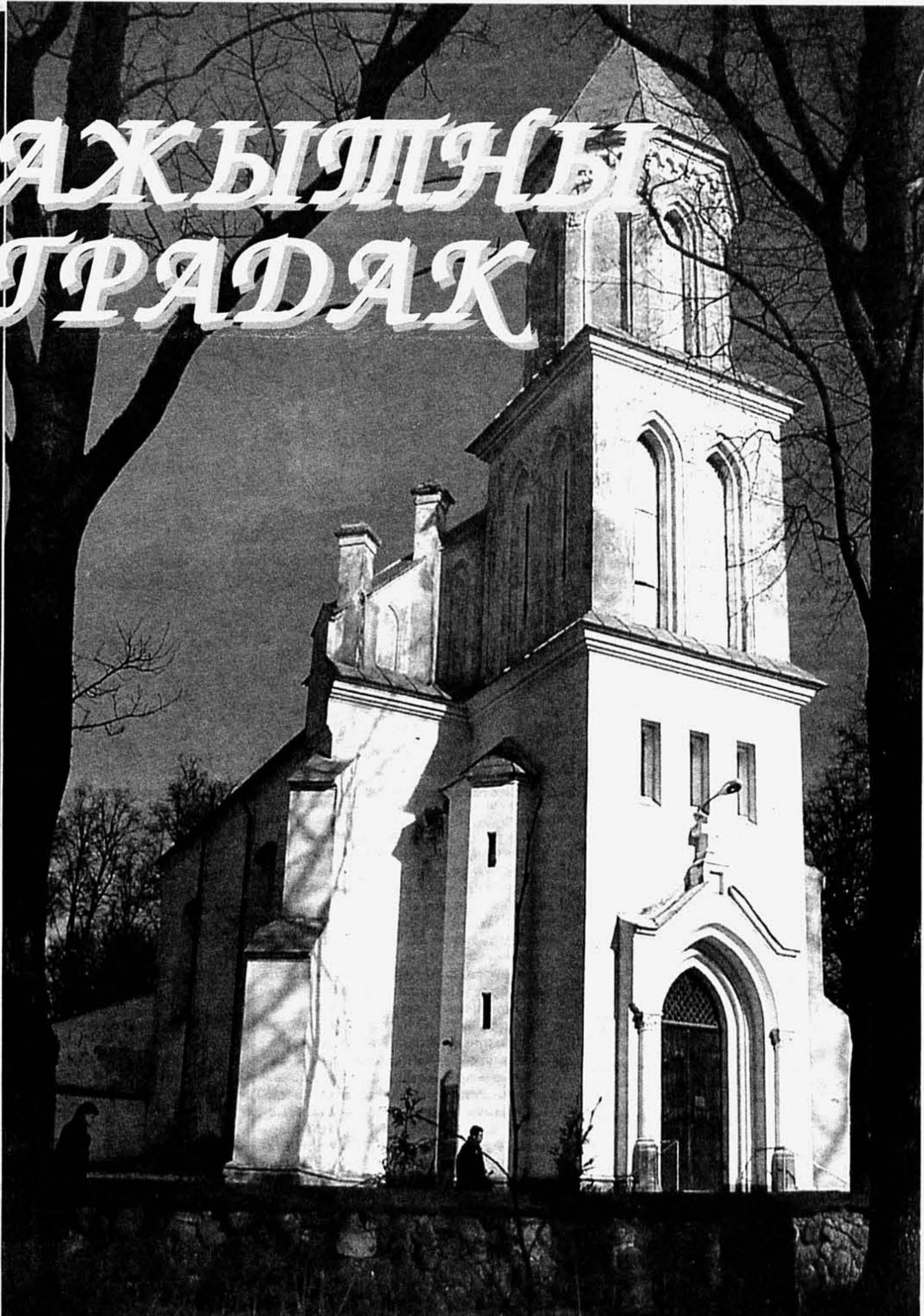
СТАРАЖЫТНЬБЫ НАВАГРАДАК

На пачатку чэрвеня ў Наваградку адбудзецца святкаванне 960-годдзя горада.

У мерапрыемствах прымуць удзел лепшыя музычныя калектывы Гродзеншчыны, наладзіўшы фальклорнае і дзіцячае святы. У госці да жыхароў горада прыедзе Дзяржаўны канцэртны аркестр пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга. У музеі Міцкевіча адкрыюць выставу мастака Кастуся Качана.

А ў жніўні ў старадаўнім горадзе пройдзе яшчэ адзін фест: 3-ці Міжнародны фестываль сярэдневечнай культуры.

13

У ЧАРЗЕ ПА ВЫШЭЙШУЮ АДУКАЦЫЮ

Хто скажа, які рэальны попыт моладзі на вышэйшую адукацыю? Статыстыка сведчыць: у 2002 годзе на адно месца на дзённую форму навучання ў дзяржаўных ВНУ прэтэндавала 3,5 чалавека; у мінулым, 2003-м, — 2,7 чалавека (заяў пададзена амаль 74 тысячы). Здавалася б, попыт знізіўся. Але, тут трэба ўлічыць, што два папярэднія да 2003-га гады выпускнікам было дазволена паступаць адразу ў некалькі навучальных устаноў, адсюль і тое, што ранейшыя лічбы значна большыя. А вось 2,7 — так кажуць спецыялісты Міністэрства адукацыі РБ — і ёсць рэальная лічба попыту на дыплом.

Аднак, як нам усім добра вядома, ёсць інстытуты, дзе конкурсы дасягаюць 10 і больш чалавек на месца. Думаецца, рэкордам для Кнігі Гінэса можна назваць леташні конкурс у БНТУ, калі на адно месца на спецыяльнасці "сусветная эканоміка" прэтэндавалі аж 38 чалавек! У спісе самых "запатрабаваных" навучальных устаноў ужо некалькі гадоў адны і тыя ж, прычым не толькі сталічныя: Акадэмія кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь (сярэдні конкурс — 6,2 чалавека на месца; лічбы мінулага года), Камандна-інжынерны інстытут МНС (5,7) і Гомельскае вышэйшае камандна-інжынернае вучылішча (5,3).

Што чакаецца ў гэтым годзе, прадказаць не можа ніхто, таму што многае залежыць ад вынікаў цэнтралізаванага тэсціравання па беларускай (рускай) мове. Гэта выпрабаванне могуць лёгка пераадолець людзі з гуманітарным складам, а як быць астатнім, тым, хто захапляецца хіміяй ці батанікай? Як здаць усю праграму па мове, як павердзіць, што ты варты вучыцца ў ВНУ? Складанае пытанне, аднак іншага шляху, як тэсціраванне, няма, таму што цяпер сваіх экзаменаў па гэтых прадметах навучальныя ўстановы праводзіць не будуць... Да таго ж цэнтралізаванае тэсціраванне вынесена за межы афіцыйнай прыёмнай кампаніі, якая пачнецца ва ўсёй краіне 23 чэрвеня.

Вядома, што як толькі знікла магчымасць паступаць адразу ў некалькі ВНУ, шанцы на паступленне зменшыліся. Цяжкасці могуць узнікнуць і з-за напружанай задачы, калі мала часу застанецца на падрыхтоўку і падмацаванне сіл. У гэтым годзе вельмі сціслыя тэрміны задачы; да прыкладу, на экзамены адводзіцца тыдзень, а на залічэнне — два ці тры дні. Як бачыце, няшмат... Аднак дзяржава прадугледзела і варыянт своеасаблівай дапамогі: паступаць можна будзе ў два этапы. Гэта значыць, не паступіш першым разам, падасі дакументы ў іншую ВНУ і спрабу ў яшчэ раз. Першымі адчыняюць дзверы для абітурыентаў дзесяць устаноў, сярод якіх Акадэмія кіравання, Акадэмія МУС, Акадэмія мастацтваў, Акадэмія музыкі, Беларускі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт фізічнай культуры, БДУ, БНТУ, БДЭУ. Тут уступныя іспыты пройдуць з 2 па 8 ліпеня, залічэнне на бюджэтныя месцы будзе весціся да 10-га, а на "платныя" — да 14 ліпеня. У ВНУ "другой хвалі" экзамены пачнуцца 18 ліпеня; у гэты паток паспытаць другарад шчасця могуць тыя, хто не прайшоў у вышэйназваныя вучэбныя ўстановы. І яшчэ: на ўсе спецыяльнасці трэбы здаваць толькі два ўступныя экзамены, таму што кожны абітурыент павінен мець сертыфікат тэсціравання па беларускай ці то рускай мове.

Тыя, хто паступае на спецыяльнасці эканамічнага профілю, будуць здаваць матэматыку і замежную мову. Пры-

чым, не мае значэння, у дзяржаўную ці недзяржаўную ВНУ падаў дакументы абітурыент. Пералік экзаменаў для ўсіх напрамкаў і профіляў навучання зацверджаны Міністэрствам адукацыі для навучальных устаноў усіх форм уласнасці. Там жа вырашана, што ўступныя іспыты ў ВНУ таксама будуць праводзіцца як тэсціраванне, а значыць, чалавечы фактар зведзены да мінімуму. Ніякае жаласлівае страляанне вочкамі не дапаможа...

Думаецца, што для моладзі з сельскай мясцовасці шанцы падвысяцца. Тым больш і Прэзідэнт на адным з нядаўніх пасяджэнняў указваў, каб на выпускнікоў сельскіх школ, жадаючых атрымаць вышэйшую адукацыю, выкладчыкі звярталі пільную ўвагу і не рабілі залішніх перашкод. Такім чынам, паміж гарадской і сельскай моладдзю захаваецца асобны конкурс. Застанецца і мэталы набор на некаторыя запатрабаваныя рынкі спецыяльнасці; колькасць месцаў для іх не будзе перавышаць 20 працэнтаў ад кантрольных лічбаў набору.

Затое няма прывілеяў у медалістаў і гэта цяжка перажываецца многімі. Выдатнікі будуць мець толькі пераважнае права на залічэнне пры аднолькавай колькасці балаў з канкурэнтамі. Сярод тых, хто насамрэч карыстаецца прывілеямі пры паступленні — пераможцы міжнародных і рэспубліканскіх алімпіяд (з дыпламамі II і III ступені). Уступныя іспыты ім не пагражаюць, калі яны абралі адпаведныя іхнім узна-

Зрабіць не горш заходніх аналагаў, але значна танней — вось задача, над якой працуюць шматлікія вучоныя краіны. Праца над новым для беларускай вытворчасці медыцынскім прыстасаваннем, што завяршылася днямі ў адной з лабараторый БДУР, — выдатны прыклад яе паспяховай рэалізацыі.

Медыцынскія ўстановы краіны маюць вострую патрэбу ў сучаснай апаратуры для вымярэнняў і кант-

Белмедтэхніка Чакае дзяржзаказаў

ролю стану пацыентаў. Маніторынгавыя сістэмы замежнай вытворчасці, якія часам трапляюцца ў шпіталях, вельмі дарагія (ад 6 да 60 тысяч долараў у залежнасці ад камплектацыі), і купляюць іх у асноўным за валюту. Таму стварэнне беларускіх прыбораў, якія б не толькі валодалі якаснымі характарыстыкамі на ўзроўні заходніх аналагаў, але і скарыстоўвалі сучасныя алгарытмы кіравання, ёсць актуальнай задачай.

Над яе вырашэннем у рамках праекта В-371 Міжнароднага навукова-тэхнічнага цэнтра працуе група беларускіх вучоных — спецыялістаў у сферы радыёэлектронікі і медыцыны.

Па словах даследчыкаў, манітор пацыента, які яны распрацавалі, ні ў чым не аступае заходнім аналагам. А кошт яго

ў поўнай камплектацыі будзе ў тры разы ніжэйшы.

У апошнія гады ў распрацоўцы медыцынскага абсталявання ўсё большую увагу атрымліваюць метады неінвазіўнага (г.зн. без забору крыві) ацэнкі параметраў функцыянальнага стану хворых. Такая вялікая цікаўнасць абумоўлена тым, што гэтыя прылады простыя ў выкарыстанні, а аналіз, праведзены з іх дапамогай, больш дакладны, больш танны і абсалютна бяспольны.

Прылады такога кшталту могуць выкарыстоўвацца ў аддзяленнях інтэнсіўнай тэрапіі, рэанімацыі, сардэчна-сасудзістых аддзяленнях, на апаратах для анестэзіі, у шпіталях ды пры транспартаванні хворых з дапамогай машын хуткай дапамогі і авіяцыі. Акрамя таго, манітор пацыента значна спрошчвае экспрэс-ацэнку стану вадзіцеляў транспарту і машыністаў цяжкіх перадыходаў у рэйс. Вымярэнне размеркавання тэмпературы ў лакальных вобласцях скурнага покрыва дазваляе даць датэрміновую ацэнку захворванняў унутраных органаў.

"Выкарыстанне гэтых шматфункцыянальных прыбораў дазволіць забяспечыць поўную аўтаматызацыю апаратных метадаў кантролю стану пацыентаў, — кажа кіраўнік праекта В-371, кандыдат тэхнічных навук Мікалай Сіпкоў. — У сваю чаргу, гэта павінна падвысіць якасць работы медыцынскага персаналу на Беларусі".

Распрацоўка прыбора завершана; даследныя экзэмпляры паступілі ўжо на тэсціраванне ў Міністэрства аховы здароўя. Ад вердыкту яго спецыялістаў залежыць тэхнічнае забеспячэнне аховы здароўя краіны ў бліжэйшай будучыні.

Мікалай АНІШЧАНКА

НА ЗДЫМКУ: міністр адукацыі Аляксандр Радзькоў: "Усе параметры ў норме!"

гародам спецыяльнасці. Аднак не толькі яны. Такія ж прывілеі атрымліваюць і пераможцы алімпіяд, праведзеных рэспубліканскімі міністэрствамі, пераможцы і прызёры творчых конкурсаў, а таксама спартыўных спаборніцтваў — Алімпійскіх гульняў, чэмпіянатаў свету і Еўропы і да т.п. Калі вы маеце нагрудны знак лаўрэата спецыяльнага фонду Прэзідэнта РБ па падтрымцы таленавітай моладзі, значыць, праблем з паступленнем у вас не ўзнікне.

Ну, а калі вы не абітурыент, а толькі вучыцеся ў сярэдняй школе, дык у вас ёсць шанцы прыняць удзел у падобных мерапрыемствах, праявіць свае таленты на розных алімпіадах, хай сабе матэматычных, біялагічных ці то спартыўных. Раптам пашэнціць стаць у шэраг тых, хто вышэйшую адукацыю атрымае па-за чаргой...

Вольга МЕШЧАРАКОВА

Чырвоная ружа — рана

Упершыню глянуўшы на вокладку кнігі "Чарнобыльская рана", выдадзенай нядаўна рэдакцыяна-выдавецкай устаноў "Літаратура і Мастацтва", на якой намаляваны бусел у гнязде на ссохлым дрэве, дрот, як у саракавыя ваенныя, душа схамянулася. Чамусьці ўспомнілася, як тры гады таму ў складзе рэспубліканскай навукова-творчай экспедыцыі "Дарога да Святыняў", якая штогод ладзіцца ў межах дзяржаўнага свята Дня беларускага пісьменства, я праязджала праз гарады і вёскі Гомельскай вобласці. Мяне ўразіла высачэзная ў той год смарагдавага колеру трава ўскрай асфальтаванай стужкі дарогі, не з'едзеная жывёлай, не скошаная і недаступная з-за шлагбаумаў, якія перакры-

валі з'езды, адгалінаванні ад асноўнай трасы.

У мяне з'явілася іншае бачанне вокладкі кнігі — у вобразе прыгожай, як тая зара, ружы, на доўгай сцябліне з вялікімі шыпамі: глядзі, але не чапай, не зражай. Ружа як бы ўвасабляе сабой урадлівую зямлю, 18 тысяч квадратных кіламетраў якой, забруджанай цэзіем-137, выведзены з севазвароту і каля чвэрці ляснога фонду Беларусі. Гэта мае ўяўленне, але ў складальніка зборніка "Чарнобыльская рана", галоўнага рэдактара часопіса "Полымя" Міколы Мятліцкага, які сам родам з Хойніцкага раёна, Чарнобыль — не ружа, а рана.

Ужо каля двух дзесяткаў гадоў чарнобыльская рана стыне, не зацягнутая, вярэдлівая. Змест кнігі складаюць тры раздзелы "Апрамененыя росы", "Апрамененыя лёсы", "Чарнобыль — боль чалавецтва". Гэта каля чатырох дзесяткаў артыкулаў розных жанраў. У зборніку пададзены многія аспекты праблем, прынесены на нашу зямлю наступствамі самай маштабнай тэхнагеннай катастрофы XX стагоддзя. Аўтары — навукоўцы і медыкі — даюць парады па выжыванні нацыі, прадстаўнікі ўлады паказваюць кола пост-чарнобыльскіх гаспадарчых клопатаў, занепакоеныя журналісты знаходзяць самыя ўсцешныя спачувальныя словы для тых, каму выпала стаць чарнобыльцамі.

Валянціна СМАНЦАР

Праца для вандроўцы

Бадай што самай вядомай працоўнай праграмай на Беларусі з'яўляецца Work and Travel (Праца і падарожжа). Студэнт, які па ёй выязджае, мае магчымасць легальна працаваць у адной з дзевяці праграмных краін. У

ны працадаўда, які заплаціць значна менш усталёваных норм, вы, хутчэй за ўсё, будзеце мець адзінае выйсце: маўкліва прыняць прапанаваны заробак. Вядомы выпадак, калі фермер "аддзячыў" беларускую зборшчыцу яблык жалаваннем у пяць разоў ніжэйшым, чым трэба паводле заканадаўства Вялікабрытаніі.

Узважыўшы ўсе "за" і "супраць", я рашуча адхіліў і гэты варыянт.

падку", дэбет выходзіўся з крэдытам: усе затраты акупаліся, але "выйсці ў плюс" не атрымлівалася. І ўсё роўна, мы былі ўсцешаныя хоць бы тым фактам, што трэцюю частку года дзевяццацца дзяціль вільготным паветрам Туманнага Альбіёна.

Надзею парушыла чарговая паста нова ў нашай ВНУ, што мела на мэце "ўпарадкаванне выезду студэнтаў на працу ў замежжа". Паводле яе,

Вольныя остарбайтэры

спіс уваходзяць Японія, Бразілія, Вялікабрытанія і нават Расія.

Аднак фірмы, што займаюцца адборам беларускіх кандыдатаў, на разнастайнасць географічных магчымасцяў увагі не звяртаюць. Яны добра ўлавілі настрой кліента, які летуценіць амерыканскай марай.

Афіцыйныя строки і ўмовы праграмы дазваляюць удзельніку (студэнту дзённай формы навучання ва ўзросце ад 18 да 24 гадоў) прыехаць на тэрыторыю ЗША з 1 чэрвеня па 19 кастрычніка на тэрмін да 4 месяцаў.

Як правіла, работа тая — у курортных мястэчках на ўзбярэжжы Атлантычнага ці Ціхага акіяна, у сферы абслугоўвання. Вопыт працоўнай дзейнасці амаль нідзе не патрабуецца. "Дастаткова таго, што вы адчуваеце сябе чалавекам, які здольны на хуткую адаптацыю, камунікабельным, адкрытым і гатовым прыкласці некаторыя намаганні дзеля асабістага поспеху", — кажа рэкламны буклет адной з мінскіх фірм.

Фармулёўка азначае наступнае: калі вы здолееце прайсці субседаванне ў амбасадзе, і ўсё ж такі трапіце на тэрыторыю Злучаных Штатаў, вас чакае "арганізацыйны сход" і аплачанае ноч у дрэнным нью-йоркскім гатэлі. Каб уладкавацца на працу і акупіць праграму, у астатнія 4 месяцы вам і прыйдзеца прыкласці "некаторыя намаганні".

Не тое каб некваліфікаваная праца пужала мяне найбольш. Але крытычнае стаўленне да ўсяго папулярнага разам з геапалітычнымі поглядамі і вялікімі, амаль непераадыльнымі цяжкасцямі, звязанымі з атрыманнем амерыканскай візы, не дазволілі мне паехаць у краіну вялікіх магчымасцяў.

Сялянская гадзіна

Большасць беларусаў, вядома, паходзіць з вёскі; іншая справа, што не ўсякі малады чалавек сёння згадзіцца працаваць на глебе. А дарма. Як гаворыць практыка, менавіта сельскагаспадарчыя работы ў замежжы прыносяць самы вялікі прыбытак.

Найбольш запатрабаваныя работнікі такога кшталту на нашым кантыненте. Нарвегія, Данія і Бельгія з удзячнасцю прымаюць рабсіпу з краін Усходняй Еўропы; самы папулярны напрамак — Злучанае Каралеўства.

Але трэба памятаць шэраг важных ісцін. Па-першае, калі вас афіцыйна адпраўляюць на збор суніцаў ці яблык, гэта яшчэ не азначае, што вы будзеце займацца выключна "чыстай" сельскай гаспадаркай. Па-другое, праца гэтка хоць і можа быць шчодрой ўзнагароджана, вымагае неймаверных фізічных высілкаў: некаторыя працуюць па 12—14 гадзін у суткі. Нарэшце, у любым горадзе вы, у выпадку чаго, маеце магчымасць параіцца з прафесійным юрыстам. На вёсцы ж, калі вам трапіцца несумлен-

Ці то сапраўды з-за патрэбы ў грошах, ці то таму, што "так зараз модна", усё больш і больш беларускіх студэнтаў ад'яджаюць за мяжу па заробак. У мінулым "сезоне" толькі афіцыйна з гэтымі мэтамі выехала каля 5 тысяч маладых людзей. Некаторыя з іх вяртацца не паждавалі. Што так вабіць юнакоў і што так пужае іх бацькоў у заморскай казцы? Наколькі адрозніваюцца змест рэкламных буклетаў турфірм і рэчаіснасць? Каб знайсці адказ, мы далі заданне нашаму карэспандэнту... уладкавацца на працу за мяжу.

Студэнт ці рабочы?

Што можа быць лепей, чым вучыцца за мяжой і зарабляць грошы адначасова? Студэнцкая віза, якую атрымлівае навучэнец каледжа ці ўніверсітэта, у большасці заходніх краін дае права на працу. На жаль, з-за вялізнага кошту навучання і ўвогуле жыцця на Захадзе, такія праграмы акупаюцца толькі за тры-чатыры месяцы.

Літаральна зваліўшыся як з нідакуль, прапанова аб моўных курсах у цэнтральным Лондане стала першай, да якой я паставіўся сур'ёзна. Калі рашацца на падарожжа, дык не аднаму; кампанія рашуча настроеных маладых людзей сабралася за тыдзень. Яшчэ праз тыдзень мы ўжо ведалі, дзе будзем жыць: праз Інтэрнет быў знойдзены пекны лонданскі домик на два паверхі, усяго за 225 фунтаў (350 еўра) у тыдзень на чацвярых.

(Што да нерухомаści, быў і больш танны варыянт — студэнцкі інтэрнат. Але, узрошчаныя ў кланіраваных бетонных дзевяціпавярховіках і паспеўшыя трошкі пабачыць іншы свет, мы цвёрда ведалі: жадаем толькі асабісты дом, каб адчуць нарэшце тое, што самі англічане называюць "privacy" — пачуццём прыватнасці).

Аб прыбытку ад мерапрыемства давалася замоўкнуць, як толькі зрабілі падлікі. Пры выездзе на 4 месяцы і фармулёўцы "ў горшым вы-

сесію забаранялася здаваць датэрмінова. Гэта зменшыла максімальны тэрмін нашага мажлівага падарожжа ажно на два тыдні. Па новых падліках, рызыка не акупіць праграму была надта вялікай, і мы ўрэшце рэшт здаліся.

"Дзікунства" не пройдзе

"А навошта прытрымлівацца якой-небудзь праграмы, каб выехаць на працу?", — думка асяніла ў самы патрэбны момант. Як высветлілася, прыехаць у краіну "дзікуном" і знайсці працу самому тэарэтычна магчыма. Камень спатыкнення — запрашэнне ў краіну выезду, якое вам павінны даслаць знаёмыя для атрымання візы. Вось тут і самае цікавае: каб падаваць дакументы на атрыманне працоўнай візы, дык запрашэнне павінна быць ад юрыдычнай асобы. Больш таго, трэба прыкласці вялікую колькасць дакументаў, уключаючы job offer — афіцыйнае запрашэнне на працу, якое запэўніць амбасаду ў тым, што ў краіне прызначэння вас ужо чакае пэўная вакансія. Такім чынам, гэты варыянт дзейны толькі тады, калі за мяжой у вас ёсць знаёмы — дырэктар прадпрыемства.

Зразумела, працаваць за мяжой законна вы можаце толькі ў тым выпадку, калі ў вашай візе пазначана: "з правам работы". У астатніх выпадках будзе лічыцца, што вы парушаеце закон.

Некаторыя даследаванні ўпэўнілі мяне ў тым, што знайсці працу нелегалу часам прасцей, чым сумленнаму рабочаму. Асабліва гэта тычыцца краін з вялікай беларуска-і рускамоўнай дыяспарай (Канада, ЗША, Германія): у выданнях для імігрантаў нават існуюць спецыяльныя раздзелы аб'яў!

Аднак у выпадку ідэнтыфікацыі вашага нелегальнага становішча амаль ва ўсіх краінах вам пагражае дэпартацыя. Як ні сумна, яна мае на ўвазе г.зв. "сапсаваны пашпарт". Псуецца ён невялікім штампам, які абвешчае, што вам забаронены ўезд у дадзеную краіну. І калі ў Еўропе тэрмін дзеяння штампа звычайна — 5 гадоў, то Злучаныя Штаты апошнім часам практыкуюць пажыццёвую забарону.

...Відочна, у гэтым годзе так і не ўдалося знайсці патрэбнага варыянта працы за мяжой.

У любым выпадку, як сфера абслугоўвання, так і сельскагаспадарчая праца дазваляюць разлічваць на агромністы для беларуса і не досыць вялікі, з пункту гледжання англічаніна ці амерыканца, заробак. Лепш, калі чалавек едзе працаваць за мяжу па атрыманай спецыяльнасці: тады ён сапраўды можа зарабіць капітал.

А пакуль многія тысячы маладых суайчыннікаў штогод ад'язджаюць у некваліфікаваны "працоўны лагер". Для іх бацькоў падобнай рамантыкай былі студэнцкія будатрады; тады я іх дзеці едуць заваёўваць Стары і Новы свет.

Мікалай АНІШЧАНКА

АБСЯГІ

МАГІЛЁЎШЧЫНА

МАГІЛЁЎ

БУДЗЕ СВАЯ ВЁСКА-МУЗЕЙ

У бліжэйшы час пад Магілёвам распачнецца будаўніцтва вёскі-музея — своеасаблівага этнаграфічнага турыстычна-забаўляльнага комплексу. Зараз над старэннем яго арыгінальнай канцэпцыі працуюць мясцовыя гісторыкі, а навучэнцы Магілёўскага будаўнічага каледжа занятыя распрацоўкай канкрэтных архітэктурных праектаў будучага комплексу.

Мяркуецца, што ў вёсцы-музеі будзе дзейнічаць царква, млын, ганчарны цэх, карчма... У будаўніцтве аб'ектаў гэтага музея прымуць удзел студэнцыя будаўнічых атрадаў.

ВУЧОНЫ — ЛАЎРЭАТ СТЫПЕНДЫІ

Праэктар Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.Куляшова Іван Мартынаў названы лаўрэатам стыпендыі на 2004 год расійскага гісторыка-патрыятычнага аб'яднання "Спадчыннікі Аляксандра Неўскага" імя схіархімандрыта Іаана. Стыпендыя імя гэтага расійскага вучонага-багаслова (1932 — 1991 гг.) прысуджаецца кіраўніцтвам аб'яднання з 2002 года навукоўцам, настаўнікам, грамадскім дзеячам Расіі, а таксама краін-удзельніц СНД за найбольш значны ўклад у справу духоўна-маральнага і патрыятычнага выхавання моладзі.

Іван Мартынаў з'яўляецца аўтарам шэрагу артыкулаў, даследаванняў, якія прапагандуюць гармонію праваслаўнай і свецкай адукацыі ў школах, навучальных установах. Ідэі магілёўскага навукоўца знайшлі шырокі водгук сярод спецыялістаў і грамадскасці, расійскіх вучоных. Яго працы па гэтай тэматыцы друкаваліся на старонках часопісаў "Русскі дом", "Пачатковая школа", "Педагогіка", "Беларуская думка", "Нёман", шэрагу іншых беларускіх і расійскіх перыядычных выданняў.

ЧЭРЫКАЎ

ПАМЯТАЦЬ, КАБ ЖЫЦЬ...

Пераможца першага Беларускага рэспубліканскага конкурсу "Халакост: гісторыя і сучаснасць" дзесяцікласніца Чэрыкаўскай СШ № 2 Марына Краўчанка названа таксама і адным з лаўрэатаў міжнароднага конкурсу "Халакост: памяць і папярэджанне".

Не так даўно ва ўрачыстай цырымоніі ў маскоўскім Доме літаратара Марыне абвясцілі, што яе творчай рабоце-даследаванню прысуджана другое месца. Лаўрэатамі конкурсу сталі 25 прадстаўнікоў з шасці краін свету — Расіі, Украіны, Беларусі, Польшчы, ЗША, Германіі.

Цырымонію ўзнагароджання пераможцаў міжнароднага конкурсу "Халакост: памяць і папярэджанне" арганізавалі Міжнародны цэнтр імя Саламона Міхоўскага, фонд Халакост (Масква), Амбасада Ізраіля ў Расіі. Варта падкрэсліць значнасць перамогі чэрыкаўскай дзяўчыны: усяго ў конкурсе ўдзельнічала каля 700 работ.

Міхась БОЛІНСКІ

Без малаго 45 мільёнаў рублёў выдаткавалі ў Міёрскім раёне на прывядзенне ў парадак 25 сельскіх клубаў і бібліятэк на сяле, якія перададзены напрыканцы года на баланс раённага аддзела культуры. Затое зараз стала менш клопату ў кіраўнікоў гаспадарак і сельскіх Саветаў, як утрымліваць гэтыя аб'екты адпачынку пры вострым недахопе сродкаў. Зразумела, спатрэбіцца яшчэ шмат намаганняў, каб у сельскіх клубах было цікава і ўтульна ўсім. Таксама разумна паступілі на Міёршчыне, правёўшы адначасова і рэарганізацыю харчавання вучняў у 21 сельскай сярэдняй і базавай школах.

В.К.

Ансамбль песні і танца пад кіраўніцтвам Рыгора Шырмы пачаў стварацца ўжо вядомым музычным дзеячам, дырыжорам, фалькларыстам, збіральнікам музычнай народна-песеннай творчасці на Брэстчыне, Гродзеншчыне і Віцебшчыне. За гэты час ім было запісана звыш тысячы народных напеваў у асноўным у сельскай мясцовасці. Многія з гэтых песень потым былі апрацаваны кампазітарамі М. Гайваронскім, А. Грачанінавым, К. Галкоўскім, А. Кошыцам і інш. Ансамбль складаўся з харавой, танцавальнай груп і групы музычнага суправаджэння. Працавалі артысты шмат, хацелася як мага хутчэй выйсці на прафесійную сцэну.

Нарэшце, 23 лютага ў Беластоку ў ДOME Чырвонай арміі адбыўся першы канцэрт, які і стаў Днём стварэння Беларускага дзяржаўнага ансамбля песні і танца пад мастацкім кіраўніцтвам Рыгора Раманавіча Шырмы. У праграму канцэрта былі ўключаны папулярныя на той час беларускія народныя песні, "Ой, загуду" ў апрацоўцы М. Гайваронскага, "Там, за садамі" ў апрацоўцы А. Кошыца, класічныя харавыя творы "Соловушка" і "Ночевала тучка". П. Чайкоўскага, "Кракавяк". С. Казуры, "Молодежная песня" І. Дунаеўскага, а таксама беларускія танцы, "Лявоніха", "Крыжачок", "Лянок", "Мяцеліца" і іншыя.

Пасля выступленняў у гарадах і вёсках Заходняй Беларусі, а таксама шэрагу канцэртаў у сталіцы Беларусі Мінску ў прадстаўнікоў улады і знаўцаў харавога і харэаграфічнага мастацтва аб калектыве складалася добрае ўражанне. 15 мая 1941 года ансамбль накіроўваецца ў Маскву. Канцэрты праходзілі з поспехам на розных пляцоўках культурных устаноў, пасля чаго калектыву было дадзена "зялёнае святло" для гастроляў па гарадах Расійскай Федэрацыі.

Вайна застала ансамбль у Арле. Артыстаў тэрмінова выклікалі ў Маскву для стварэння і паказу новай канцэртнай праграмы. Праз пяць дзён на-

пружаных рэпетыцый, калектыву выступіў з канцэртамі ў Крамлёўскім тэатры, на зборных пунктах ваенкаматаў Масквы і Маскоўскай вобласці.

У сярэдзіне ліпеня 1941 года рашэннем Кампартыі і Савецкага ўрада ансамбль быў эвакуіраваны і раскватараваны ў Краснаярск. У тыя дні ў вольны ад канцэртаў час калектыву карпатліва працаваў над ства-

заканчэнні канцэрта з глядзельнай залы на сцэну выйшаў чалавек. Выбухнулі моцныя апладысменты, бо гэтым чалавекам быў Якуб Колас. Артысты кінуліся насустрач яму, пачаліся абдымкі і віншаванні са слязамі на вачах. Кожны хацеў дакрануцца да рук ці вопраткі Коласа. Потым, калі мінуліся першыя ўсплескі радасці, прытанні, пачаліся размовы-рос-

вых танцаў і песень, такіх як "Самавары-Самопалы" А. Новікава, "Вечар на рэйдзе" В. Салаўёва-Сядога, грузінскую народную песню "Суліко" і іншыя.

30 верасня 1942 года ў Новасібінску ў зале філармоніі адбылася яшчэ адна памятная сустрэча калектыву з прадстаўнікамі беларускіх партызан, якія падаравалі ансамблю

чаканай сустрэчы са сваімі роднымі, блізкімі, Бацькаўшчынай калектыву ансамбля падрыхтаваў новую праграму з творамі ў выкананні мужчынскай групы хору, нумароў жаночай групы, салістаў. 18 снежня 1944 года ў Рыбінску ў Палацы культуры адбыўся ўрадавы прагляд новай праграмы, разлічаны на абслугоўванне часцей Чырвонай Арміі і жыхароў вызваленых ад фашыстаў раёнаў Савецкай Беларусі. Праз некалькі дзён ансамбль быў ужо ў Гомелі. Першы канцэрт адбыўся на Новавы год, у клубе Нова-Беліцкай запалкавай фабрыкі.

За кароткі час (з 1 студзеня да 9 чэрвеня 1944 года) на вызваленай тэрыторыі Беларусі было дадзена ансамблем звыш 120 канцэртаў.

Дзень Перамогі калектыву ансамбля песні і танца сустрэў у Гродні, куды быў накіраваны на месца жыхарства і працы. Урачысты святочны канцэрт у гонар Перамогі над Германіяй адбыўся 9 мая 1945 года ў гарадскім драмтэатры. Перад вялікай аўдыторыяй ансамбль выступіў з новай святочнай праграмай, у якой упершыню быў паказаны гледачам мантаж вядомага рэжысёра А. Саннікава "Савецкая Беларусь".

Аляксандр ЖУКАЎ

Па дарогах вайны

У гады Вялікай Айчыннай Беларускай дзяржаўны ансамбль песні і танца пад кіраўніцтвам Рыгора Шырмы даў за гады вайны звыш 840 канцэртаў, пабываў больш чым у 580 гарадах і райцэнтрах СССР.

рэннем новай праграмы, у якую ўвайшоў і заняў другое аддзяленне канцэрта тэатралізаваны мантаж на тэксты паэтаў У. Раждзественскага і К. Лісоўскага. Ансамбль размясціўся ў двух маленькіх таварных вагончыках і накіраваўся на гастролі ў Канск, Тайшэт, Усць-Арду, Чыту, Чарамхоў, Зіму, Іркуцк і іншыя гарады.

Нягледзячы на вялікі штодзённы аб'ём канцэртнай дзейнасці і рэпетыцыйнай работы, Рыгор Раманавіч значную ўвагу ўдзяляў выхаваўчай рабоце. Два разы ў тыдзень сярод артыстаў праводзілася палітінфармацыя, іх знаёмілі са звесткамі з фронту, з роднай Беларусі. Р. Шырма лічыў, што самае галоўнае выхаваць у чалавека любоў і павагу да сваёй Радзімы, да сваёй Бацькаўшчыны і той справы, якой ён сябе прысвяціў у гэтым складаным франтавым жыцці. Мабыць таму за ўвесь трохгадовы перыяд вандровак калектыву па дарогах вайны не было ніводнага выпадку парушэння артыстамі працоўнай дысцыпліны.

Шостага кастрычніка 1941 года калектыву выехаў у Сярэдняю Азію. Звыш 218 канцэртаў было ім дадзена ў 176 гарадах, раённых цэнтрах і паселішчах.

У Ташкенце, калі ансамбль выступаў у гарадскім парку, па-

пыты, успаміны. Якуб Колас падзякаваў артыстам за цудоўныя песні:

— Вы так шчыра ад душы праспявалі, што слухаючы вас, я быццам пабываў на Радзіме.

З Сярэдняй Азіі ансамбль песні і танца БССР накіраваўся ў Новасібінск, дзе ў зале філармоніі калектыву даў першы канцэрт для чырвонаармейцаў і гараджан. Прайшоў ён на вялікі мастацкім узроўні, пад шквальныя апладысменты гледачоў. Да гэтага канцэрта калектыву падрыхтаваў шмат но-

трафейны акардыён. Пасля вайны ён быў перададзены ў Мінск, у музей Айчыннай вайны.

Летам 1943 года падчас канцэртаў у горадзе Данілаў Яраслаўскай вобласці хору ўпершыню была прадстаўлена магчыма зрабіць фондавы запіс на магнітную стужку ў ДOME гукзапісу і выступіць па радыё.

Пасля бліскавай перамогі Савецкай Арміі пад Сталінградам, лінія фронту набліжалася да межаў Беларусі. Да доўга-

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА ІІ КВАРТАЛ 2004 ГОДА!

Шаноўныя чытачы!
Ідзе падпіска на другі квартал 2004 года. На выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні нашай краіны. Для ўстаноў Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адкрыта льготная падпіска.

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)

на 1 месяц — 4100 руб.
на 3 месяцы — 12 300 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)

на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Малодосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 2700 руб.
на 3 месяцы — 8100 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)

на 1 месяц — 3900 руб.
на 3 месяцы — 11 700 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)

на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 5200 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)

на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 7200 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 6 месяцаў — 8400 руб.

Пачынаючы з КРАСАВІКА бягучага года Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» ПРЫПЫНІЛА ПАСТАЎКУ СВАІХ ВЫДАННЯЎ («Польмя», «Малодосць», «Нёман», «Всемирная литература», «ЛіМ») У РОЗНІЦУ. Адзіная магчымасць застацца нашымі чытачамі — ПАДПІСАЦА на часопісы і газету.

Напрыканцы 2001 года Камітэт па аўтарскіх і сумежных правах быў ліквідаваны, а яго функцыі па калектыўным кіраванні перададзены рэспубліканскаму унітарнаму прадпрыемству інтэлектуальнай уласнасці «РУПІС». За некалькі гадоў існавання гэтай арганізацыі сума выплаты аўтарскага ўзнагароджання ўзрасла больш чым ў два разы. Расказвае вядучы спецыяліст «РУПІС» Кацярына Янцікава.

— Калі вы паэт, кампазітар, драматург ці мультыплікатар, то праблема абароны вашых аўтарскіх правоў з'яўляецца для вас актуальнай. На жаль, парушэнне правоў аўтараў для нашай краіны норма, што сведчыць аб нізкім узроўні прававой культуры насельніцтва ў дадзеным пытанні. Асноўнымі функцыямі «РУПІС» з'яўляюцца: выдача ліцэнзій на выкарыстанне твораў з дазволу і па даручэнні аўтараў, збор і пералічэнне для аўтараў ганарараў, ну а калі ўзнікае неабход-

прынецце «нацыянальнага рэжыму». У адпаведнасці з гэтай канвенцыяй творы, якія былі выдадзены і напісаны ў адной з краін — членаў канвенцыі, павінны атрымаваць і ў іншых краінах такую ж абарону, якую гэтыя краіны прадстаўляюць сваім грамадзянам. Паколькі членамі Бернскай канвенцыі з'яўляюцца шмат краін свету, іх аўтары абараняюцца і ў Беларусі.

— **Хочацца ўдакладніць, як ахоўваюцца правы літаратараў.**

— Правы літаратараў у нашай краіне

складанасці. Можна параіць аўтарам для папярэджання падобных абставінаў... адправіць новы твор сабе самому і пакінуць, не адкрываючы канверта, да магчымай судовай справы, калі спатрэбіцца даказаць, што вы аўтар гэтага твора. Тады на канверце застаецца дата адпраўкі і дата, калі аўтар атрымаў свой твор па пошце. Можна зрабіць інакш: заверыць у натарыуса дату прад'яўлення рукапісу. Варта таксама захоўваць рукапісы і прастаўляць на іх дату стварэння і сваё імя.

— **Ведаю, што многія творцы глядзяць скептычна і на афіцыйна аб'яўленыя конкурсы, да прыкладу, на лепшы сцэнарый фільма. Чаму падобныя конкурсы не выклікаюць даверу аўтараў?**

— Афармляюцца пісьменна дагаворы! Уважліва чытайце прапанаваныя вам умовы: якія правы вы аддаеце, каму, на якія творы, на якую тэрыторыю, на які час ці маеце права пасля падпісання самі выкарыстоўваць свой твор, што вы

ЧАМУ ТВОРЦЫ РЭДКА ЗВЯРТАЮЦА У СУД?

насць — абарона іх маёмасных правоў у судзе.

— **Ці лёгка судзіцца па пытаннях аўтарскага права?**

— У 1996 годзе быў прыняты Закон «Аб аўтарскім праве і сумежных правах», з 1998 года ён дзейнічае ў новай рэдакцыі. Але, не зважаючы на тое што яго асноўныя нормы адпавядаюць патрабаванням міжнародных пагадненняў, часам на практыцы немагчыма «націснуць» на парушальнікаў, таму што юрыдычна ў Законе не апісаны тыя нюансы, пры дапамозе якіх гэта можна зрабіць. З таго судовыя справы такога кшталту адносяцца да катэгорыі складаных. На жаль, і спецыялістаў у дадзенай вузка-прававой сферы адзінкі, ды і аўтары рэдка звяртаюцца ў суд па абарону. Мы намагамся палепшыць сітуацыю. Да прыкладу, за два гады дзейнасці арганізацыі выйграла каля 10 судовых спраў.

— **У чым жа праяўляюцца парушэнні?**

— Многія арганізатары масавых мерапрыемстваў зарабляюць нядрэнныя грошы на тым, што «эканомяць» на выплаце аўтарскіх ганарараў. Па законе ж 5 працэнтаў валавых збораў, атрыманых ад продажу білетаў, неабходна пералічваць аўтарам. Гэта мінімальная стаўка, устаноўленая ўрадам, як гарантыя на атрыманне аўтарам ганарару не ніжэй пэўнага памеру. Канкрэтны памер ганарару, які выплачваюць карыстальнікі, устанавіваецца ў ліцэнзійным дагаворы, што заключае «РУПІС».

«РУПІС» выконвае размеркаванне аўтарскага ганарару сярод аўтараў, творы якіх былі выкарыстаны ў той ці іншай канцэртнай праграме. Гэтае размеркаванне заснавана на тых звестках, якія па заканадаўстве павінны прадстаўляць у «РУПІС» арганізатары канцэртаў. Калі ж карыстальнікі — кафэ, бары, рэстараны — не маюць магчымасці прадставіць такую інфармацыю ў рамках масавага выкарыстання твораў розных аўтараў, тады размеркаванне сродкаў — ганарараў — сярод аўтараў адбываецца па прынцыпе «прыблізнай справядлівасці», якім карыстаюцца ў многіх краінах свету. Напрыклад, калі твор нейкага аўтара — песня — займае вышэйшае месца ў «хіт-парадзе», адпаведна ён атрымае больш грошай.

— **У апошні час беларускі зфір напалову складаецца з твораў айчынных аўтараў. Зразумела, што ім супрацоўнічаць з «РУПІС» выгадна. А як быць з замежнымі аўтарамі?**

— Беларусь з'яўляецца ўдзельніцай Бернскай канвенцыі аб ахове літаратурных і мастацкіх твораў, згодна якой на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь абараняюцца правы і замежных аўтараў па

ахоўваюцца таксама, як і правы ўсіх астатніх аўтараў. Роля «РУПІС» у ахове правоў пісьменнікаў і паэтаў-песеннікаў, да прыкладу, розная. Творы паэтаў і пісьменнікаў могуць выкарыстоўваць розныя выданні і выдавецтвы, якія за-

атрымае за ваш твор і гэтак далей. Калі вы ўдзельнічаеце ў конкурсе на напісанне сцэнарыя для тэлеперадачы, самым галоўным з'яўляецца момант, калі падпісваецца дагавор паміж студыяй-стваральнікам перадачы (ці тэлебачаннем) і сцэнарыстам.

Аўтар павінен назваць свае ўмовы падпісання дагавору, якія яго задавальняюць. Гэта азначае, што студыя дае згоду на выплату аўтару працэнтаў ад кожнага выкарыстоўвання, ад кожнага прагляду зробленай перадачы. Важна ўлічваць, што калі вы аўтар сцэнарыя, то вам прыйдзецца «дзяліць» узнагароджанне з іншымі членамі творчай групы — аператарамі, пастаноўшчыкамі, акцёрамі і г. д.

— **Каб стаць членам вашай арганізацыі, неабходна быць вядомым! Ці за абаронай правоў могуць звяртацца і маладыя, нікому не вядомыя аўтары?**

— Не толькі «раскручаныя» зоркі ці члены творчых саюзаў могуць атрымаць юрыдычную падтрымку ў «РУПІС», але і любы аўтар, які ў нас зарэгістраваўся. Для рэгістрацыі трэба заключыць з «РУПІС» дагавор, пералічыць у рэгістрацыйным лісце назвы твораў, якімі аўтар даручае «РУПІС» кіраваць, а таксама прадставіць гэтыя творы ў любой аб'ектыўнай форме, напрыклад, ноты, рукапіс, запіс, відэамагнетыя. У дагаворы звычайна прапісаны тыя ўмовы, па якіх адбываецца кіраўніцтва маёмаснымі аўтарскімі правамі, і, натуральна, выплата аўтарскага ганарару.

— **Спецыфіка працы вашых супрацоўнікаў патрабуе наяўнасць універсальных ведаў і якасцяў. Дзе вучаць «абараняць» аўтарскае права?**

— Гэта прызначанне (смяецца). Практычна нідзе не вучаць. Скажу толькі, што вельмі важна мець юрыдычныя веды. Да таго ж пажадана валодаць замежнымі мовамі, бо наша дзейнасць мае міжнародны характар. Мы актыўна занятыя працай папулярызацыі айчынных аўтараў на міжнародным узроўні. Напрыклад, з моманту членства «РУПІС» у Міжнароднай канфедэрацыі таварыстваў аўтараў і кампазітараў СІЗАК (з 15 студзеня 2002 г.) мы рэгулярна прадстаўляем спісы беларускіх аўтараў, якія ў нас зарэгістраваны, і творы якіх выкарыстоўваюцца, у гэтую арганізацыю. З прысваеннем індывідуальнага коду, СІЗАК уносіць імёны беларускіх аўтараў у міжнародную базу дадзеных.

І вось прыемная навіна: у бліжэйшы час творцы змогуць наведаць наш сайт, які пакуль знаходзіцца ў стадыі распрацоўкі і атрымаюць болей дакладную інфармацыю як абараніць свае аўтарскія правы.

Святлана КАНАНОВІЧ

Фота А. Лычаўкі

ключаюць з імі дагаворы. Тут аўтар вырашае сам адносна аплаты і размяшчэння сваіх твораў. Цяжэй аўтарам песень, якія гучаць, часам, паўсюдна. Такія аўтары проста фізічна не ў стане заключыць дагавор з кожнай арганізацыяй. У такіх выпадках «РУПІС» і прыходзіць на дапамогу аўтарам. Сярод тых, хто з намі супрацоўнічае, шмат паэтаў-песеннікаў, сцэнарыстаў, харыёграфістаў, драматургаў. І мы прадстаўляем іх інтарэсы па ўсёй тэрыторыі Беларусі. Але па парадку наконт аўтарскіх правоў да нас можа звярнуцца любы аўтар.

— **Ці былі выпадкі, калі вы абаранялі правы нашых аўтараў, чые творы выкарыстоўваліся за мяжой, калі парушаліся іх правы?**

— Правы беларускіх аўтараў ахоўваюцца ў іншых краінах свету праз узаемныя дамовы з аналагічнымі нашаму таварыствамі. Паводле гэтых дамоваў, замяжае таварыства павінна абараняць правы беларускіх аўтараў. Калі пад абаронай разумець збор ганарараў і іх выплату за выкарыстанне твораў беларускіх аўтараў за мяжой, то гэта адбываецца ўвесь час з моманту заключэння дагавору. На сённяшні час у «РУПІС» ёсць дамовы аб узаемным прадстаўніцтве аўтараў з Расіяй, Украінай, Літвой, Латвіяй, Эстоніяй, Грэцыяй, ЗША, Іспаніяй, Ірландыяй, Харватыяй, Польшчай і некаторымі іншымі краінамі. Аднак, пакуль што не было выпадку абароны таварыствамі гэтых краін беларускіх аўтараў у судзе.

— **У наш час актуальным застаецца пытанне плагіату. Што чакае плагіятараў у выпадку, калі будзе даказаны факт крадзяжу чужых, скажам, паэтычных радкоў?**

— На юрыдычнай мове плагіят — гэта парушэнне асабістага права аўтара на імя, якое вядзе да істотнага пакарання злачынцы: ад крымінальнай адказнасці да маёмаснай. Калі такое адбылося, трэба звяртацца ў суд. Але плагіят спачатку трэба даказаць, і тут свае

ЗАХАРАВА, 19

РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЯ ЎСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;

выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;

арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-66-71.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»; e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Мы — беларусы

Беларусь мая, Песня мая...

ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ РАНА

ЧЫРВОНАЯ КНИГА

Кнігі «Мы — беларусы», «Беларусь мая, Песня мая...», «Чарнобыльская рана» і «Чырвоная кніга для дзяцей» можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе «Літаратура і Мастацтва». Тэлефоны адрэкламнай дзейнасці: 284-66-71; 284-84-62.

ВЫДАНИЕ

Пакуль яшчэ не стыне
ў жылах кроў —
Душы маёй з п'явучай
знацца лірай,
Мелодыям якой
у зорны вырай
Ляцець суладна
з пошумам дубоў...

П а з т -
лірык Мікалай ВІНІАЦКІ вы-
ступіў як наватар і паэт-экспериментатар: яго новая кніга "Залатое пачуццё руно" вызначаецца м а й -
стэрскім выкарыстаннем самых разнастайных класічных форм і жанраў паэзіі. "Згадзіцеся, — піша ў прадмове да зборніка Казімір Камейша, — нават чалавек з вялікім паэтычным вопытам і чутцём не заўсёды знойдзе мужнасць заняволіць сябе ў келлю жорсткай кананічнасці і паэтычнай дысцыпліны. Каб пачуваць сябе там гэтак жа натуральна, як і пад вольным небам. Гэта нечым нагадвае працу касманаўта, калі ты ў стане бязважкасці мусіш рабіць вельмі натуральную зямную справу. Мікалай ВІНІАЦКІ такую мужнасць у сабе знайшоў. Яго твораў у да-
статковай меры хапіла б, каб праінтэраваць вядомых паэзіі Вячаслава Рагойшы."

Упершыню ў літаратуры створаны змешчаны ў кнізе "Залатое пачуццё руно" такія складаныя жанры, як вянкі тэрцаў, квінцінаў, секстынаў, септымаў, нонаў, дэцымаў, тэрцынаў, катрэнаў, актаваў, вянок вяноў санетаў. Такія новыя жанравыя віды, якімі з'яўляюцца ўказаныя вянкі, ахоплены амаль усе разнавіднасці страфічных форм — ад трохрадкоў да дзесяцірадкоў. Гэтым самым зроблены новы крок да пашырэння і ўзбагачэння жанравых абсягаў беларускай паэзіі.

Я аб табе
спяваю песні...

Маладзечанскае літаратурнае аб'яднанне "КУПАЛІНКА" выпусціла два паэтычныя зборнікі: "Я АБ ТАБЕ СПЯВАЮ ПЕСНІ..." і "ПОГЛЯДЫ". Аўтараў гэтых кніг аб'ядноўвае вялікая любоў да Радзімы, да яе мінулага і сённяшняга дня, да людзей. Яны кахаюць, ненавідзяць, адчайваюцца і знаходзяць сучаснае, суперажываюць чужому гору і спадзяюцца на перамены, разам з тым, імкнучыся перадаць свае пачуцці паэтычным словам. Тут змешчаны творы прадстаўнікоў розных эпох, накірункаў і жанраў. Многія вершы — філасофскія разважанні пра сутнасць нашага існавання, або проста жыццёвыя назіранні.

Н.Д.

У ПОЛІ ЗРОКУ НАТАЛЛІ ДЗЯНІСАВАЙ

НА СПОВЕДЗІ

Пісьменнік (і пачатковец і класік) не можа пакутаваць сам-насам з уласнымі праблемамі і перажываннямі — ён шукае калі не суразмоўцу, то слухача — спавядаецца перад чытачом. А шчырасць у "спавядальні" ўжо на сумленні кожнага...
Альманах "ПАНЯДЗЕЛАК", падрыхтаваны творчай суполкай "Літаратар", што існуе пры СБП, і кніга споведзяў вядомых людзей Беларусі "ШЧЫРА, ЯК НА ДУХУ..." прыадкрываюць чытачам таямніцу ўнутранага свету літаратараў-пачаткоўцаў і знакамітых асоб.

Вярнуўшыся з Алімпіі, на пытанне, ці шмат там народу, Дыяген адказаў: "Народу шмат, а людзей мала"...

Альманах "ПАНЯДЗЕЛАК" змяшчае праявіны і паэтычныя творы каля 40 аўтараў, добрая палова з якіх — рускамоўныя. Адкрывае зборнік даволі нязграбны самаіранічны верш-прадмова, дзе ёсць такія радкі: "Грукоча літабоза калясніца, // а ў ёй — буяна рэгча малодосць." (Між іншым адзначу: у мяне пасля гэтай прадмовы амаль знікла жаданне чытаць далей, бо лічу, што літаратурныя іронія і гумар павінны быць напісаныя з густам).
На старонках альманаха можна знайсці "творчыя споведзі" ўжо вядомых чытачам па перыядычным друку, а то і ўласных зборнікаў аўтараў і творы дэбютантаў. Да прыкладу, паэтычны падборка Таццяны БАРЫСЮК, чые вершы, як яна сама прызначае ў кароткай прадмове да іх, з'яўляюцца адлюстраваннем У творчасці Таццяны парадаксальна спалучаюцца яркія паэтычныя знаходкі, глыбокія філасофскія думкі з недасканалымі метафарамі і банальнымі ісцінамі. Вось яна арыгінальнае малюе прыгожую вобразную карціну:
Віхрасты вятрыска
птушак пасе
і чытае газету
на асфальце.
Пасля ў іншым вершы фарму-

УРАЖАННЕ

Может, пропасть глубокая
нас разделит сурово
Шквалом бури свирепой
и лихого огня,
Не забудь, моя детонька,
имя папки далёкое
И тихонько вздохни,
вспоминяя меня.

Так пачынаецца вершаваны, увогуле ж, першы ліст беларускага пісьменніка Рыгора Кобеца да сваёй, тады яшчэ малалетняй (1958 год), дачкі Алены. Аказваецца, дзяўчыны з таго часу, як яна ўсвядоміла сябе, казалі, што яе тата загінуў на фронце. І яна паступова звыкалася з гэтым, і праўду пра рэпрэсаванага бацьку даведалася б толькі дарослай, але аднойчы ўбачыла ў пісьмовым стапе яго лісты да маці... І зразумела: "Мой бацька жывы! Але ён не на фронце, а ў няволі!" І па радках пісьмаў яна зразумела, што бацька пакутнік, бо "пісаў пра пачуцця маразы, пра цынгу, пра тое, як цяжка працаваць на лесапавале, прасіў мыла, часнок і махорку, цікавіўся дзецямі, не называючы нашых імёнаў, пра фронт ані слова".

КЛЕПІКАВА:
"Люблю — раніцу панядзелка, сярэдзіну траўня, вечар пятніцы... Не люблю — абыякавасць, няшчырасць, нахабства, заўчаснасць і запозненасць, няспраўджаныя абяцанні...
Люблю — усмешку сына, лістападаўскія дажджы, моцную гарачую каву з цукрам, самоту другой гадзіны ночы... Не люблю — замарзкі ў верасні й слоту пад Новы год, прадказальна прастыя рашэнні й пыл у паштовай скрынцы...
Люблю — музыку. Не толькі ў гуках і літарых..."
Дарэчы, проза ў зборніку прадстаўлена разнастайнымі жа-

наравымі разнавіднасцямі і больш, чым паэзія дэманструе творчы пошук і схільнасць аўтараў да эксперыменту. Тут разам з традыцыйнымі апавяданнямі маюць месца: лірычныя мініяцюры (Кацярына ЗЫБАЙЛА), абразкі (Яна ГРЫБАВА), эсэ (Юры КУР'НОВІЧ), так званая "памятная проза", якая спалучае ў сабе элементы альтэрнатыўнай, постмадэрну і фэнтэзі (Андрэй ПАЎЛУХІН), ёсць нават радыёп'еса (Таццяна ДУБОЎСКАЯ). Кола тэм не такое шырокае — у асноўным маладых творцаў цікавяць філасофскія пытанні экзістэнцыйнага пiana і, безумоўна, каханне...
Кажуць, панядзелак — цяжкі дзень. Стварыць "ПАНЯДЗЕЛАК", канечне, таксама было не проста: аб'яднаць такую колькасць своеасаблівых аўтараў і разнастайных твораў, адабраць самае адметнае, што характарызуе кожную творчую асобу, вылучыць найбольш вартэе і не вельмі значнае. Аднак, чытаючы гэты альманах, хочацца паўтарыць услед за мудрым Дыягенам: "Народу шмат..."

Што трывіяльнае пытанне: "Што мужчынаў прыцягвае: розум ці цела?" І на завяршэнне некаму радзіць: "Расставайся, калі разлюбіў ён, — адразу, // адзіраючы памяць з крывёю і мясам."
Творы іншых аўтараў "ПАНЯДЗЕЛАК" таксама грашаць недасканалай вобразнасцю, недакладнасцю выказанай думкі — "А розум — бы ў палоне // прыёмнай цыгарэты" (Аксана КАМІНСКАЯ), альбо яўным перайманнем класікі:
Чаму ўсе кажуць,
што ў мяне няма слыху?
Я ж чую, як дзівосна
спяваюць жабы.
Ну не мне ж
не хапае слыху
пачуць прыгажосць?! (Аксана СПРЫНЧАН) — успомніце Багдановічавы радкі: "Душа мая, пэўна, шчаслівай была бы, // Калі б я не ведаў, панове, // Што пекна спяваюць і жабы" або "І гімн спявае жабаў хор // Красе, каторую з'явіла // Гразь луж..."
Аднак, не ўсё так кепска. У альманаху знайшлася месца і больш дасканалым творам Волгі БАЗЫЛЕВАЙ, Алеся ДЗІТРЫХА, Ігара КЛЕПІКАВА, Алены КОТАВАЙ і інш. Цікава, што "мастацкія споведзі" аўтараў дапаўняюць іх не мастацкія выказванні пра сябе, якія даюць магчымасць паўней зразумець светаўспрыманне, глыбей убачыць душу творцаў. Некаторыя з гэтых выказванняў чытаюцца, як своеасаблівыя настраёвыя вершы ў прозе. Вось, напрыклад, "споведзь" Ігара

"Што пра мяне гавораць?" — спытаў Дыяген у аднаго знаёмага. "Ды кажуць, што ты прыкідваешся дурнем", — адказаў той. "Меркаванне добрае, — вырасьць Дыяген, — таму што, калі я прыкідваюся дурнем, значыць, на самай справе я — разумны. А ім скажы, што яны ўсе

прыкідваюцца разумнымі!..."
Кнігу "ШЧЫРА, ЯК НА ДУХУ..." можна назваць спавядальнай з вялікай доляй умоўнасці, бо "споведзі" тут маюць выгляд адказаў на адну і тую ж анкету і нагадваюць інтэрв'ю з "зоркамі" ў бульварнай прэсе.
Калі гэта выданне было яшчэ ў праекце і толькі збіраўся матэрыял, уяўлялася, што кніга споведзяў вядомых людзей Беларусі — глён глыбокага філасофскага роздуму над уласным жыццём, над грамадскімі і гістарычнымі падзеямі, выказванні, якія прымушаюць і задумацца, і ўсміхнуцца. У вельмі малой ступені ўсе пералічанае прысутнічае ў кнізе, але мае занадта спрошчаны і банальны выгляд.
Судзіце самі: з 37 пытанняў толькі тры носяць філасофскі характар ("Як вы разумееце шчасце, шчаслівы лёс, шчаслівае жыццё?", "Які лёс, на вашу думку, асабліва варты жалю і наракання?", "Ці верыце вы ў фатальную непазбежнасць наканаванага лёсам?"). Адно непасрэдна датычыць нацыянальных праблем ("У чым, на вашу думку, нацыянальная ідэя Беларусі?"). Ёсць пару пытанняў грамадска-сацыяльнага і маральнага накірунку. Астатнія, а іх каля двух дзесяткаў, — пра любімыя стравы, жывёл, птушак, расліны, колер вады, валасоў і г.д.
Безумоўна, ёсць цікавыя адказы афарыстычнага гучання, як то: "Жыццё — мой самы ўлюблены занятак. Шкада, што ён кароткі" (Рыгор БАРАДУЛІН); "Геній прыроды — у жанчыне" (Генадзь БУРАЎКІН); "Палітыка паэта — у яго паэзіі" (Васіль ЗУЁНАК); "Сяброў многа не бывае" (Зіновій ПРЫГОДЗІЧ).
Але часам не надта важкія і глыбокія пытанні выклікаюць адладзеныя адказы:
"Ці падабаецца Вам ваша імя? Ці не шкадуеце, што Вам не дасталася якое-небудзь іншае?" — "Пра тое не думаў" (Васіль БЫКАЎ);
"Якая яна — жанчына вашай мары?" — "Не скажу" (Аляксей ДУДАРАЎ);
"Які Ваш любімы занятак?" — "Ляжаць на канапе і пльваць у столь" (Віктар КАЗЬКО).
Часта вядомыя людзі "спавядаюцца" вельмі лаканічна — "Так" або "Не". Некаторыя — адчуваюцца — наадварот, як бы пастаянна "працуюць на публіку", не забываюцца, што іх выказванні стануць вядомымі шырокаму колу чытачоў і, каб падаць сябе ў выгадным святле, пачынаюць "пазіраваць".
Карацей, праўдзівая адкрытасць на споведзі небескарысная і "шчыра, як на духу" не заўсёды атрымліваецца. Таму пры чытанні кнігі не пакідае ўражанне падману і ўвесь час паўстае дылема: хто разумны, а хто прыкідваецца?..

в е д з ь
пісьменніцы, якая выпадкова трапіла да мяне — далі пачытаць, маўляў, вась прыклад чалавечага стаўлення да бацькоў, прыклад мужнасці дзяўчыны, а потым дарослай жанчыны да бацькі, які трапіў у бяду... І гэты прыклад літаральна ашаламіў.
З гэтай "Споведзь" Алена Кобец-Філімонава ўпершыню так адкрыта выйшла да людзей, зразумела, які наогул нялёгка, часам вельмі пакутлівы быў яе чалавечы шлях. Іншы раз думаеш, як жа яна вытрымала ўсё тое, што наканаваў ёй лёс. Тым больш, што ў той сітуацыі не толькі чужыя, але і свае людзі, да прыкладу, таварышы па пярэ, не вельмі добра да яе ставіліся...
А яна, насуперак усяму ўсё ж змагла знайсці душэўны спакой. Бо — праз нягоды і роздум прыйшла да сваёй уласнай Малітвы. Той Малітвы, якая спачатку ўратавала яе самую, а потым — і многіх людзей, якія ад-

ШЛЯХ

крылі яе для сябе. І вась ужо ў памяці і свядомасці некалькіх пакаленняў жыве гэтая Малітва, падтрымлівае людзей у цяжкай хвіліну сваім жыццядайным словам, дае надзею на дабро.
Увогуле ж, калі вярнуцца да "Споведзі" Алены Рыгораўны, атрымліваецца, што гэта толькі на першы погляд кніжачка апавядае пра яе асабісты лёс. На справе ж — тут усё выходзіць далёка за рамкі ўласнай біяграфіі пісьменніцы. У кнізе — час, людзі, падзеі. Адабранае Аленай Рыгораўнай усё тое, што характарызуе эпоху, чалавек у ёй, адносіны між людзьмі, і наогул — грамадства.
І тут мяне, мо не зусім да месца, успамінаюцца словы класіка нашай літаратуры Янкі Брыля з яго рамана "Птушкі і гнёзды". Там ён кажа: "Для гэтай кнігі я аддаў сваіму герою многае з перажытага. А ўсё ж яна — не аўтабіяграфічная, а —

У мінулым годзе выйшаў з друку зборнік "Янка Купала і Якуб Колас у кантэксце славянскіх літаратур". (Матэрыялы Міжнароднай навукова-тэарэтычнай канферэнцыі). Арганізаваная Інстытутам літаратуры імя Янкі Купалы пры актыўнай падтрымцы кіраўніцтва НАН Беларусі канферэнцыя праходзіла ў Мінску, 3—4 кастрычніка 2002 г. і была прысвечана 120-годдзю з дня нараджэння класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа.

У канферэнцыі прынялі ўдзел навукоўцы і выкладчыкі ВУНУ Рэспублікі Беларусь, а таксама вучоныя з Расіі і Польшчы. Матэрыялы канферэнцыі выклікалі вялікую цікавасць не толькі ў Рэспубліцы, але і за яе межамі.

Былая супрацоўніца Інстытута літаратуры, вядомая даследчыца, доктар філалагічных навук Эсфір Саламонаўна Гурэвіч, якая працавала ў Інстытуце звыш 50 гадоў і зараз жыве ў Амерыцы, пазнаёмілася з апублікаванымі матэрыяламі канферэнцыі і прыслала ў Інстытут свае ўражанні.

Э. Золава

не наконт некаторых артыкулаў незнаёмых мне аўтараў, маладых ці не надта, не ведаю. Можна толькі вітаць такое падрабязнае для ўсяго літаратурна-наўства імкненне іх адысці ад вульгарна-сацыялагічных схем, даць новае прачытанне твораў, а таксама правамернае жаданне сцвердзіць сябе, выказаўшы неардынарную думку. Але пры гэтым я заўважыла часам або залішняю катэгорычнасць, нацяжкі, непераканаўчасць, павярхоўнасць, або, наадварот, нясмеласць, залішняю залежнасць ад навуковых аўтарытэ-

Другі нумар часопіса "Нёман" вылучаецца змястоўнасцю, глыбінёй надрукаваных у ім твораў, удумліваасцю і філасофскім падыходам калег па перы да жыццёвых з'яў і калізій.

Які чакалася, — у ім закончэнне рамана "Усход" Уладзіміра Гніпамёдава ў перакладзе Міхася Пазнякова.

На пазычных старонках часопіса — нізкі вершаў двух лаўрэатаў Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова Васіля Макарэвіча і Мар'яна Дуксы.

У рубрыцы "Упершыню ў "Нёмане" даюцца вершаваныя падборкі "Загляні ў сваё сэрца" Тамары Красновай-Гусачэнкі і "Прадчуванне" Наталлі Салаўёвай, а таксама арыгінальная па задуме апавесць Андрэя Шуцкага "Шахід".

Да 60-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў "Нёман" друкуе творы загінуўшых беларускіх паэтаў Леаніда Гаўрылава (1919—1941) і Аркадзя Гейнэ (1919—1942) пад агульнай назвай "Змагаліся за Радзіму" (пераклады Н. Кісліка, Б. Спрыччана, А. Дракахруста).

Беларуская навілістыка прадстаўлена "Паўднёвым схілам" Мікалая Еляноўскага, апавесцю-эсэ Міколы Сердзюкова "Месяц нявенчаны".

Літаратурная крытыка ў нумары прадстаўлена артыкуламі Антона Баразны "Насуперак лёсу" і Маргарыты Яфімавай "Яго трывогі, натхненне, любоў..." У першым з іх аналізуецца даволі аб'ёмная па часе і ахопе падзей трылогія Івана Капыловіча: роман "Калі трэба жыць", што выйшаў на пачатку 2003 года ў выдавецтве "Мастацкая літаратура", — гэта працяг двух папярэдніх твораў "Пасынак" (1993 г.) і "Крумчак" (1997 г.). Другі артыкул напісаны да стогодовага юбілею з дня нараджэння і 80-годдзя творчай дзейнасці заслужанага дзеяча культуры Беларусі Алеся Якімовіча.

"Палемічныя нататкі" доктара філалагічных навук Аляксандра Рагалёва прысвечаны сённяшняй "дыктатуры дэтэктыва", яго непрадказальным уздзеяннем на псіхіку і ўнутраны светлапогляд падлеткаў.

Лагічна, што завяршаюць часопіс лісты і развагі чытачоў на самыя розныя тэмы.

Кастусь ЖУК

Эсфір ГУРЭВІЧ
Кліўленд, ЗША

КУПАЛА ВІДЗЁН ЗДАЛЁКУ

Зборнік я чытала з вялікай цікавасцю, перш за ўсё мне хацелася ведаць, як далёка пайшло наперад беларускае літаратурна-наўства за апошні час, а яшчэ і таму, што значная частка аўтараў — блізка знаёмыя мне, сябры і калегі па былой працы. Натуральна, што я пачала чытаць менавіта гэтых аўтараў, і мне здавалася, што я бачу кожнага з іх, за словамі пазнаю іх манеру гаварыць, выраз твару, жэсты...

Чытаючы, я сапраўды пабачыла, як упэўнена пакрочылі наперад нашы самавітыя мужчыны (пералічаць іх, думаю, не трэба), а з імі разам — і нашы прыгожыя жанчыны, перш за ўсё — тэксталагі, найбольш блізкія і сімпатычныя мне. Я даведалася таксама пра некаторыя літаратурна-наўчыя працы, што выйшлі апошнім часам, пазнаёмілася з працамі незнаёмых мне маладых... Спярышы выкажу свае ўражанні пра тэксталагічную частку зборніка, найбольш відарочную (для мяне) у сэнсе прагрэсу літаратурнай навукі і непасрэдна з ім звязаную.

Новы Поўны (!) 36. твораў Янкі Купалы (мяркуючы па артыкулах) я асабіста ўспрымаю як выпакутаваную, нарэшце здзейсненую мару, у ранейшы час зусім нязбытнюю, недасягальную. Змясціць абсалютна ўсё, што знойдзена, з напісанага аўтарам было проста неверагодна! Што значыць час: зусім другая прастора, другое дзіканне! Я памятаю, якія безвыніковыя былі намаганні складальнікаў і чым завяршаліся пасаджэнні рэдакцыі, калі ўзімалася, напрыклад, пытанне аб вершах "Забраны край", "Папросту", "Над Нёманам", "Чужым" і г.д. А пра пазэмы "На Куццю", "На Дзяды", пра п'есу "Тутэйшыя" і заікацца нельга

было. А што казаць пра публіцыстыку? Маладым, напэўна, нават цяжка ўявіць сабе, якія аковы-вярыгі віселі над намі.

Але прасторавыя параметры выдання пашырыліся не толькі за кошт твораў, раней "аपालных". Падумаць толькі — даюцца абсалютна ўсе варыянты (!), прычым не ў каментарыях, а ў асноўным тэксце, такім чынам прыраўноўваючыся да яго па сваіх эстэтычных вартасцях. Больш таго, у асобны раздзел эпістэлярнай спадчыны ўключаны дарчыя надпісы паэта, т. зв. "інскрыпты", — "раскоша", якая ранейшым укладальнікам і рэдактарам не магла нават і прысніцца! Друкуюцца таксама і калектыўныя творы, у якіх прымаў удзел Купала. Навізна тут навідавоку.

Больш схаванымі ад староняга зроку здаюцца мне змены, якія ўнесены ў раздзел каментарыяў, — новыя тэксталагічныя рашэнні ў выбары асноўнага тэксту, у датаванні, узбагачэнне рэальнага каментарыя наогул. Яны, на маю думку, маюць больш спецыфічны, спецыяльны характар, і я ўспрымаю іх, з аднаго боку, як заканамерны вынік новага ўзроўню купалазнаўства (і, значыць, беларускага літаратурна-наўства наогул, бо ўсе дарогі яго так ці інакш вядуць да Купалы і Коласа), на якое абавязана тэксталагі, а з другога боку, як вынік новых патрабаванняў да выдання, абумоўленых часам. Бо ў мінулым "уразанне" было абсалютна ва ўсім: ад тэкстаў — да варыянтаў — і да каментарыяў. Карацей кажучы, новы Поўны Збор твораў Янкі Купалы — гэта вялікая перамога, і я віншую ўсіх вас з ажыццяўленнем такога грандыёзнага праекта. Купала выглядае цяпер у зусім новым свеце.

Гонар і хвала ўсім тым, хто быў далучаны да гэтай працы. Тут меў месца, я думаю, шчаслівы збег абставін — новы час і новыя магчымасці, высокі ўзровень навуковага кіраўніцтва перш за ўсё ў асобе Міхася Мушынскага, энтузіязм, руплівасць і адданасць непасрэдных выканаўцаў.

Завяршаючы свае "дыфірамабы" на адрас новага выдання Купалы, хачу выказаць адну суб'ектыўную заўвагу (можа каб пад рукой былі тамы, заўвага ўзнікла б болей). Мне здаецца, што справядліва падкрэсліваючы навізну і знаходкі свайго выдання, адзначаючы ў многіх выпадках "памылковы пункт погляду тэксталагаў-папярэднікаў", варта было б са спачуваннем сказаць і аб умовах, у якіх ім давалася працаваць і якімі ў значнай ступені вызначаўся агульны ўзровень выдання (што, зразумела, зусім не выключнае суб'ектыўныя, індывідуальныя памылкі і промахаў выканаўцаў). І не толькі пралікі былі ў іх. Вы, напэўна, добра памятаеце апантанага Ігната Ільча Гарэцкага, які ваяваў за кожную літару і кожную коску. А колькі паправак было ўнесена ў тэкст купалаўскага перакладу "Слова аб палку Ігаравым"! (Дарэчы, вельмі цікавыя для мяне матэрыялы пра пераклады "Слова..." і "Інтэрнацыянала"). Я гавару пра гэта ў тым сэнсе, што ўсе мы зацікаўлены ў аб'ектыўнасці, і таму сляды папярэднікаў не павінны сцірацца. Бада ў тым, што навукоўцы-гуманітарыі асабліва залежаць ад духу часу і часта з'яўляюцца яго заложнікамі. Я ўспрымаю гэта з горыччу наогул, але ў дадзеным выпадку ніякай крыўды на тэксталагаў не маю, паверце мне.

Яшчэ ў мяне ёсць патрэба выказаць сваё агульнае ўражан-

таў, што кідаецца ў вочы, калі аўтар злоўжывае цытатамі і спасылкамі — дзе трэба і не трэба.

І яшчэ што заўважылася. З некаторых артыкулаў вынікае, што мастацкі твор з'яўляецца быццам бы прамым адказам яго аўтара на пастаўленыя ім перад сабою пытанні або праблемы. Ці ж так на самай справе, асабліва калі гаворка ідзе пра паззію, творы лірычныя, якія перш за ўсё перадаюць стан душы, пачуццё, адчуванне, настрой у той ці іншым момант стварэння твора, аўтарскага азэрэння? На маю думку, гэта мы, даследчыкі, задаём сабе і аўтару пэўныя рацыянальныя пытанні, фармулюючы іх не надта тонка, далікатна, сыходзячы са свайго разумення, але выступаючы нібы ад імя аўтара. Аўтарскую задачу, патаемны сэнс твора не так лёгка зразумець, лагізаваць, выстраіць адпаведна эстэтычным законам, якіх прытрымліваецца мастак. Таму, думаецца, трэба пазбягаць лабавых фармулёвак. Ці варта, напрыклад, даваць хоць і не поўны "пералік пытанняў, на якія імкнўся адказаць Колас у сваіх творах" нават, калі маецца на ўвазе яго проза, або сцвярджаць, што "па сутнасці драма Янкі Купалы "Раскіданае гняздо" як бы перакладае Біблію на мову мастацкай літаратуры"?

Можа, я памыляюся, але ў дадзеным выпадку я не пішу рэцэнзію, а толькі дзялюся з вамі асабіста сваімі ўражаннямі і ў пэўнай ступені "рэвізую свой ранейшы літаратурна-наўчы вопыт, бо гэта ўжо пытанне метадалагічнае, важнае само па сабе.

Эсфір ГУРЭВІЧ
Кліўленд, ЗША

ДА МАЛІТВЫ

біяграфія адной душы, расказ пра яшчэ адзін шлях да святла, пра яшчэ адно месца ў страі яго абаронцаў...

Мне здаецца, што і Алена Рыгораўна ў сваім адначасова балючым, самотным і светлым творы-споведзі, расказваючы пра сябе, расказала пра людзей свайго пакалення з падобнай доляю, пра іх імкненне да святла. Святло яе душы, адкрытае людзям увасобілася не толькі ў яе папярэдніх кнігах, але і ў гэтай, прыватнай выпакутаванай Малітве:

Господи!
Дай мне душевный покой,
чтобы принять то,
что я не могу изменить,
мужество —
изменить то, что могу,
и мудрость —
всегда отличать
одно от другого.

"Я повесила листок з Малітвай, — піша Алена Рыгораўна, — над пісьмовым сталом і кожную раніцу, перад тым як

выйсці з інтэрнацкага пакоя, чытала яе. Кожны дзень я пачынала з Малітвы. Яна дапамагла мне вярнуць страчаную душэўную раўнавагу. Я зноў адчула сябе чалавекам. Гэта адбылося ў 70-м".

Далей аўтарка піша, якім чынам Малітва магла выйсці да людзей: чыталі аднакурснікі на Вышэйшых літаратурных курсах, чыталі пісьменнікі (напрыклад, Андрэй Макаёнак, Іван Чыгрынаў, Уладзімір Дамашэвіч, Валянціна Коўтун і інш.). А "пазней, — прызнаецца аўтарка, — я скарыстала сваю Малітву ў празаічным творы "Агни за перавалам". Яна друкавалася тройчы. У часопісе "Малодосць" (1983, № 11, 12); у кнігах з такой жа назвай, выдадзеных выдавецтвам "Юнацтва" (1985, 1987). І прыводзіць урывак з рукапісу:

"Тоха кінулася да тумбачкі, над якой вісела Малітва. Гэтую Малітву яна прыдумала сама, склаўшы яе з думак Льва Талстога, які вычытала ў адным з яго дзённікаў". І далей — пра тое, што ў самыя цяжкія хвіліны свайго жыцця Тоха звярталася да Малітвы. Па-беларуску яна

гучыць так: "Божанька, дай мне душэўны спакой, каб прыняць тое, чаго я не магу змяніць, мужнасць — змяніць тое, што магу, і мудрасць — заўсёды адрозніваць адно ад другога".

Ёсць у Споведзі і іншыя звесткі пра шлях Малітвы да людзей, пра тое, як адна рэдактарка ўпарцілася і г.д., але тое ўжо дугараднае.

Мне таксама здаецца, што я ўжо чула недзе гэтую Малітву. Толькі дзе і калі? Я патэлефанавала сваёй цётцы Валі, настаўніцы гісторыі, і яна прачытала мне Малітву Опцінскіх старцаў, крыху падобную па "танальнасці":

Господи!
Дай мне с душевным спокойствием
Встретить все, что принесет
мне наступающий день...

Падобна, але не тое. "Нагадаю: Малітва складзена з думак Льва Талстога, — піша Алена Рыгораўна. — У маёй рэдакцыі. Гэта як музычны твор, які напісаў адзін кампазітар, а аранжыроўку зрабіў іншы".

А што? — падумала я. — Што я шукаю? Чула ці не чула раней гэтую Малітву, і адкуль яна? Мабыць, не гэта галоўнае. Галоўнае, як мне здаецца, тое, што сапраўды шмат гадоў назад ма-

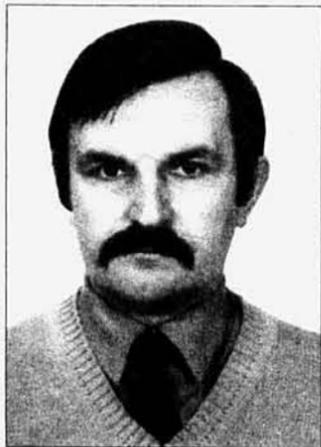
ленькая дзяўчынка Алёнка, якая гадавалася без бацькі не змірылася хай і са "святой" хлуснёй, што яго ў яе ўжо ніколі не будзе, а даведлася: ён у яе ёсць! І тое, што не скарылася яна бедам, якія выпалі на яе долю, не адраклася ад бацькі, што веру і любоў да яго нясе праз усё сваё жыццё. Ёй было цяжка — і яна выпакутавала сваю Малітву, зыходзячы са свайго духоўнага і жыццёвага вопыту, а таксама з вопыту іншых людзей. У рэшце рэшт, яе Малітва дапамагла ёй выжыць, застацца чалавекам у такіх умовах, калі многія мужчыны "памаліся".

А яшчэ: сталася так — Малітва распаўсюдзілася сярод людзей. Апошняму і сама не раз была сведкай. Ды, во, не паспела прачытаць гэтую кнігу, як пачула словы Малітвы ў адной з тэлеперадач. І — няхай, бо — на дабро!

Вольга ЛЕШЧАНКА,
вучаніца 11 класа Мінскай тэхналагічнай гімназіі № 13.

Павел ШРУБ

**Таццянін
дзень**

Быў з ёй раман?
Ды не, браток, —
хіба што верш
накшталт санета!
Але такі
адзін радок
бывае лепшым
для паэта.

Сінгарэла

Маё маленькае каханне —
забыты сонечны прамень —
ізноў на хвілю верне дзень,
развее нуднае змярканне.

Адкуль з'явілася яна:
ці то дзяўчо,
ці то жанчына?
Ці, можа, толькі
ва ўспамінах
і ўсё, што бачу я, мана?

Але ж я п'ю мёд
вуснай спелых,
вясны спрадвечны
кліч лаўлю —
я знаю, што танцюю блюз
ў абдымках юнай Сінгарэлы.

Яе не ведаю зусім,
хоць — з казкі —
цяжка ёй жывецца:
цяпла ёй хочацца для сэрца
сярод халодных, доўгіх зім.

Яна змагла, хоць на хвіліну,
зрабіць сабе звычайны цуд
і мне не зведаць свой прысуд:
калі мяне ёй трэба кінуць.

Імклівай хмаркай залатой,
як і прыйшла,
яна растане —
маё маленькае каханне,
пастой, прашу цябе.
пастой!

Не трэба туфелькі
крышталнай,
вачэй зайздросных
ёй не злі —
адно ўсміхніся мне калі
парой вясенню світальнай.

Халоднай зімовай ноччу
нешта разгоніць сон,
з пасцелі самотнай саскочу:
адкуль гэты тонкі звон?

Можа, то месяц сірочы
забытаўся ў інеі дрэў,
а, можа,
то смех дзявочы
той, што я ўчора сустрэў?

Каханьня маленькі камарык
спаць не дае аніяк
і поўні бліскучы ліхтарак
кліча, нібы маяк!

Пайду, падніму старога —
крэчка і ён уначы,
вып'ем віна маладога,
вып'ем — і памаўчым.

Марудна нішчымнее
пляшка,
спіць тэлефон пры акне,
з бацькам маўчаць
не цяжка —
ён разумее мяне.

Каханьня ж маленькі
камарык
спаць не дае аніяк,
а поўні бліскучы ліхтарак
кліча,
нібыта маяк!

Каханьня маленькі камарык
трапеча сярод зімы —
я рад быць тваёю ахвярай,
разносчык любоўнай чумы.

Белы снег, як белы сум:
мяккі, ціхі,
светлы.
Прыгажэй усіх красунь

над далінай ветлы.
Пазіраю я ў вакно
ці стаю на ганку —
сумна мне, бо ўжо даўно
я згубіў каханку.

Я не знаю ў чым мой грэх,
да каго пабегла,
і кладзецца белы снег,
нібы ў сценку цэгла.

Пяць хвілін ці сто гадоў —
рознаца якая,
калі я крычу: "Пастой!", —
а яна знікае.

Сто гадоў ці пяць хвілін —
ёй бы прыпыніцца
і сцяны ў мільён цаглін
не было, як быццам...

Даўно прайшоў
Таццянін дзень,
а я, бы хлопчык апантаны,
за ёй блукаю, нібы цень,
і для мяне ўсё дні —
Таццяны.

Ізноў наперадзе вясна,
бы падвянечная дзяўчына,
і разумею я спаўна
парыў святога Вялянціна...

Алла КОТАВА

Талісман

Ён — талісман,
гліняны збан.

У цяжкай
эмігранцкай скрусе —
праз Атлантычны акіян
быў — напамінам Беларусі.
Сярод найноўшых прапаноў
архітэктуры і дызайну
Амерыкі,
ў адным з дамоў
жыве ён, захаваны дбайна.
Не раз жняя найскрай мяжы
з яго вадою наталіла
ліхую смагу...
Зберажы,
збанок, святую гэту сілу.
І часам праўнучка яе,
той жнейкі,
полацкай кабеты,
збанок з паліцы дастае,
як сімвал дзіўнай эстафеты.
Папраўдзе,
гэта для яе —
экзотыка у поўнай меры.
Але... блакіт вачэй няе.
Славянскі твар.
І клічуць
— Вера.

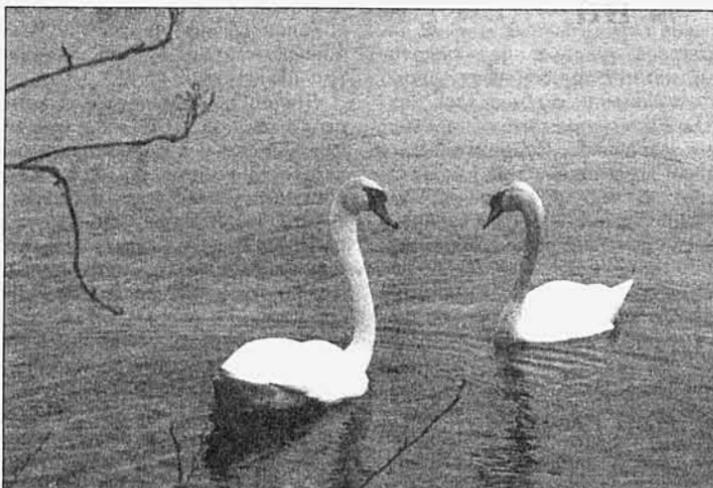
Здаецца сельскаму збану —
ці сон, ці ява —
ў гэты момант,
што тыя ж рукі прыхінуць
яго да вуснай тых,
знаёмых.
Ён талісман,
гліняны збан...

Лета

Верны чэрвеня падручны,
маладога афіцэра,
залаты прамень-паручнік
разам з панам —
на кані.
Ім пад сонцам лёгка,
зручна.
Іх шчаслівыя —
намеры:
блаславёны час заручын
з Летам.
Родныя яны.
Асалоды летняй ношу

Чэрвень — вершнік
зухаваты,
Лета палкую раскошу
п'е, гарачы, да зары.
Дзядзька Жнівень,
пан

заможны
але ў добра
хітраваты
той любосці пераможнай
прыбярэ сабе —
дары.

Надзея САЛОДКА

**У літаратуры з 1996 года. Сябра
полацкага народнага літара-
турнага аб'яднання "Наддзвінне".
Нядаўна стала сябрам Саюза бе-
ларускіх пісьменнікаў. Аўтар паэ-
тычных кніжак "Я ішла да ся-
бе...", "На ўзлёце малітвы",
"Свечка жаліцца небу".**

На вастры тым —
смейся, вохкай! —
Віхляе й мой стракаты лёс.

Сыходзіць у твой сусвет
Паглядам і светлым словам...
З табою душа жыве,
Не поўніцай — напалову.

Палова мяне з табой.
Я ранак твой і дзьяніца.
Ты радасць мая

і боль —
Ім разам зліваю ліцца.

Астатняе ўсё маё:
Мне курчыцца
ў страху вечным
І ў чорны начны праём
Ляцяць утулішы плечы.

Чарноту спялю і бель,
І чырвань заходу сонца,
Цвярозасць сваю і хмель —
Жыццё-я і я-збойца...

Захлынаюся ў твані
смуроднай слізкай,
Вы мяне не пачулі —
крычы не крычы...
На далёкім пагорку
агеньчык не бліснуў,
Толькі прагна балотная
прорва бурчыць.

І нашто мне было тую бездань
трывожыць,
Дапівач з недапітага
келіха медзь?
Непачутых тапельцаў
кагорту памножыць...
Незагойныя раны
павінны балець.

Мне не цяжка ўявіць
накірунак палёту
Той калёнай стралы,
што адпусціць хаос.
Мне на поўную жменьку
хапіла ўмалоту
Са снапоў,
што прывёз перакулены лёс.

Беражыце любімых
пад сённяшнім небам,
У пяшчоце начы
і ў гармідары спраў,
Не жалобным сталом —
засдароўным малебнам.

Век пражыты
каханне суддзёю абраў.

Ствараю малітву
з бяды і падзякі —
Мой Бог,
не адкінь тыя словы!
Наведнік у храме я,
можа, ніякі,
Ды храм Твой у сэрцы суворым.
Мне ёсць над чым плакаць,
і ёсць за што дзячыць,
Душа мая
ўпоровень з лёсам
Ляціць і трыміць,
супыніцца няйначай,
Як толькі
дасягне нябёсаў.

Між імі і мною —
расстанне і слёзы,
І радасць зямное
калыскі,
Высокія пальмы
і гнуткія лозы
На трактах,
сыпучых і слізкіх.

Ствараю малітву —
сваю, як умею,
Зямная
ў зямной кругаверці,
Па зернейку словы
няўмерля сею
За век
ці ігнненне да смерці.

Сухое ці разведзенае?

Даўно гэта было.
У вясковую краму, бадай, ці не ўпершыню прывезлі сухое віно. Мужчыны, што працуюць у саўгаснай сталлярцы, адпраўляючыся ў краму, звяртаюцца да Васіля, які звычайна не ўдзельнічае ў іх калектыўных выпіўках:

— Можна, і табе ўзяць?
— Вазьміце, — ківае той, а пра сябе думае: "Няхай будзе. Глядзіш, і набоўтаю, як прыедуць з Гомеля сёстры пагасцяваць. Не заўсёды ж ім самагонку піць разам з мужыкамі..."

— Колькі?
— Як і сабе.
Прынеслі дзве бутэлькі, выставілі перад Васілём.

— Што гэта? — нічога не разумее той.

— Віно.
— Але ж вы казалі: сухое.
— Так і ёсць.

Васіль паварочвае бутэльку: дзіва — і толькі, булькае, як і звычайнае.
— А яно што, ужо разведзенае?
— Як разведзенае?
— Ну, парашок той сухі...

І тут да мужчын даходзіць: аказваецца, для іх напарніка слова "сухое" ўспрымаецца не інакш, як парашок. Яны рагочуць. Адзін толькі Васіль, паварочваючы то адну, то другую бутэльку, маўчыць.

Сустрэча на возеры

Прыехаў Пятро да цешчы. А з ім — два сыны-школьнікі. Заадно і сабаку Дружка прыхапілі з сабой.

Хлопцы познім вечарам паставілі на саўгасным возеры сетку. А на самую раніцу, яшчэ і сонца не ўзышло, пабеглі падымаць, каб вартаўнік не заспеў. І Пятро, гукнуўшы Дружка, падахвоціўся.

— Ты, бацька, стой на беразе, — наказалі, адпльваючы на лодцы, сыны. — Калі раптам з'явіцца вартаўнік, размаўляй з ім гучна, каб мы чулі.

Толькі схаваліся за высокім чаротам, а тут як з-пад зямлі вырас і вартаўнік.

— Ты тут нікога не бачыў? — змеціўшы на прыбярэжным пяску след ад лодкі, звярнуўся ён да Пятра.
— Не-а.

— А сам што робіш?
— Ды во сабаку выгульваю — па гарадской звычцы, — паказаў на Дружка.

Вартаўнік крыху пастаяў, услухоўваючыся ў ранішнюю цішыню, і пасунуўся па беразе далей.

А вярнуўшыся ў вёску, расказваў мужчынам:

— І што гэта за дзівак такі мне сёння сустрэўся на возеры? То ж першы раз бачу, каб у вёсцы сабаку на выгул выводзілі. Нейчы зяць, пэўна, з горада. Падурэлі яны там, яй-богу...

Сідараў і Сідараўка

Гулялі вяселле.

Быў на ім і толькі што дэмабілізаваны з войска радавы Сідараў. Вядома ж, хлопец малады, дык пасля застоля і дзяўчыну яшчэ правёў. Адным словам, за ноч так і не сплюшчыў вачэй.

І вось вяртаюцца дадому прыгарадным цягніком. Гамоняць, па чарцы бяруць з прыгатаванага сватамі на дарогу. А радывы Сідараў так змарыўся, што прытуліўся ў куточку і задрамаў. Нішто яму не перашкаджае: ні гаманькі родзічы, ні голас з рэпрадуктара, што аб'яўляе станцыі.

Колькі тае ехалі, ды раптам перад чарговым прыпынкам радыёдынамік абвясціў:

— Станцыя "Сідараўка"!

Пачуўшы гэта, радывы Сідараў, як па камандзе, падхапіўся, выструніўся ўвесь і, узяўшы пад казырок, выгукнуў?

— Я!
Ад нечаканасці ўсе ледзьве чаркі з

рук не павыпускалі. Напачатку нават ніхто нічога не зразумеў, і толькі потым урэшце дайшло, што ў назве станцыі нядаўні салдат пачуў сваё прозвішча. Тут якраз і спрацавала сіла армейскай звычкі.

Тэлефонныя парады

У краме, стоячы ля вітрыны з каўбасамі, мужчына гадоў трыццаці звоніць па мабільным тэлефоне жонцы:

АНАТОЛЬ ЗЭКАУ

— Ірына, ёсць сыравэнджаная каўбаса... (назвае цану). Не трэба? А сервелат? (Зноў называе цану). Таксама не браць?

І гэтак пераходзіць ад аднаго цэнніка да другога.

Дзядок ззаду не вытрымлівае:
— А ці не лепш, шанюны, было ўзяць у краму самую Ірыну?

Без чаго?

Фотакарэспандэнту неабходна зрабіць здымак маладой бухгалтаркі, якая выйграла галоўны прыз у латарэю, што праводзіла газета сярод падпісчыкаў. Кабінетны фон не задавальняе — і ён запрашае дзяўчыну ў двор. І туды паставіць, і сюды — усё не падабаецца.

— А можна, у бэз? — прапануе раптам, убачыўшы квітнеючы воддаль куст.

Дзяўчына, якая зусім нядаўна пераехала ў Беларусь з Малдовы, ўпершыню чуе незразумелае слова — і таму міргае здзіўлена павекамі:

— Без чаго, без чаго?

Працольная справа

Іван дамовіўся з лесніком Сцёпкам нарэзаць які воз дроў. Размахнуўся, праўда, і нарэзаў тры. Калі вёз апошні, змеціў, што следам, недзе метраў за дзвесце, шкандыбае ляснік.

Гэта, так сказаць, не дужа ўзрадавала Івана, тым не менш супакоіў сябе: ат, што будзе, тое будзе. Хоць настрой усё ж сапсаваўся.

Заехаў у двор, спешна пачаў разгружаць воз.

На тым і заспеў яго ляснік.

— Мы ж з табой, Іван, на адзін дамаўляліся, — буркнуў Сцёпка, як толькі адчыніў брамку, — а ты, як бачыш, тры ўзяў.

"Падлічыў, аднак, гад", — падумаў Іван.

Сцёпка тымчас дастаў з сумкі, што матлялася на поясе, нейкі бланкот, адтуль жа, толькі з меншай кішэнні, выцягнуў і ручку.

— Будзем працоль складаць, — сказаў між іншым.

Іван не адрэагаваў — па-ранейшаму моўчкі, як бы мову адняло, скідваў бярозавыя круглякі долу, падкочваў, каб не заміналі хадзіць, бліжэй да плоту. Адначасова і раўняў, каб меней месца займаў. І толькі, калі ўжо ўправіўся, узняў галаву:

— Даруй, Сцяпан, няма часу. Сам жа ведаеш, што баба ў мяне нікая. Трэба свінэй карміць, пакуль хлёр

умэтлухі не разнеслі. Чуеш, як вішчаць?

На хвіліну перавёў дыханне, потым дадаў:

— Адным словам, калі думаеш што пісаць, то пішы. А не, дык пайшлі ў хату.

Ляснік, які дагэтуль стаяў нерухома, утыркнуўшы ручку ў бланкот, пераступіў з нагі на нагу, быццам вагаўся перад выбарам, затым расшпіліў сумку, кінуў туды свае "працольныя прылады".

— Пайшлі, — кінуў, і калі Іван, узрадаваны, што ўсё так добра абышлося, шыгнуў у хату, пасунуўся следам.

Пакурыў...

Зяць курыў на цешчыным двары. Тут жа пад нагамі сноўдалі і куры.

І толькі, дакурыўшы, кінуў долу акурак, як самая жвавая з чубатак падхапіла яго — і ў расчынены насцеж хлёр. А там — і сена, і салома. Перапужаны зяць — следам.

— Добра, што адразу ў сянніцу не кінулася. Інакш бы — хана. Я і так ледзьве не пасівеў за тых секунды, — згадаў потым зяць.

Згадаў не адразу, а на шмат пазней. І то на добрым падлітку. Цвярозы б, мусіць, і не прызнаўся.

Па чым плакаць?

Знямогла старая Ганна. Так, глядзіш, падумала, і памру не змеціўшы. А куды ж дабро гадамі нажытае? Расцягнуць злодзеі як піць даць — вунь колькі іх, непрацуючых, па вёсцы цяпер без справы бадзяецца!

Напісала дачцэ ў Казахстан: няхай, маўляў, унукі б калі прыехалі. Тыя і заявіліся ўлетку: абодва высокія, статныя, калі і выраслі, бач. Старэйшаму ўжо 27, а малодшанькі Змітрок — на два гады маладзейшы. Магла б, пэўна, і праўнукаў прычакаць, каб жаніліся.

Пагасцілі ўнукі ў бабулі з тыдзень, а там давай і ў шлях-дарогу збірацца. Напакавала Ганна іх — як панесці: і дыван скруціла, і поспілікі, і з адзення шмат чаго ўвязала. Ёй жа ўсё адно нічога не трэба, а дачка як знойдзе. І грошы, што мела, аддала амаль да капейчыны — пенсію ж носяць спраўна, адкладзе яшчэ на пахаванне.

Хлопцы ж як толькі селі ў цягнік, то і загулялі. А там яшчэ перасадка ў Маскве. Карацей, як ехалі, не памятаюць. Да маці ўвапіліся з пустымі рукамі. Да ўсяго і без пінжакоў, што араналі, адпраўляючыся да бабулі.

Пра ўсё гэта, нічога не ўтойваючы, дачка і напісала Ганне. Напрыканцы запытала толькі: "Скажы, мама, што ты ім хоць давала, каб я ведала, па чым плакаць..."

Д'ябал у рабрыну

Шмат гасцей з'ехалася ў гарпасёлак на вяселле, якое высокапастаўленыя бацькі спраўлялі сыну.

Вечарам пачалі размяшчаць прыезджых: старых — у мясцовую гасцініцу, моладзь — на загарадную турбазу.

— А можна, і мяне б з моладзьмі? — падміргнуў свату шасцідзесяцігадоваму дзядзька. — Дужа па лесе люблю пахадзіць...

Але ж ці лес дзядзьку вабіў? Ды і што ён мог там убачыць, калі начаваў на турбазу моладзь выпраўлялася амаль апоўначы. Хутчэй, пэўна, д'ябал у рабрыну калынуў...

"Сядзі, дзед..."

Еду ў тралейбусе. Ёсць вольныя месцы, сеў і я.

Недзе на трэцім-чвёртым прыпынку саступаю яго бабулі.

— Сядзі, дзед, — азваецца тая, яўна намякаючы на маю бараду.

А можна, і не толькі на бараду?

Ваўчыная латка

Было гэта адразу пасля вайны.

У старога Карнея працёрся на локці кажух. Каб прышыць латку, той аднёс яго да местачковага яўрэя Абрама, які жыў у суседняй вёсцы і лічыўся здатным шаўцом.

— Прыйдзеш заўтра, — сказаў Абрам. — Будзе як новенькі...

І папраўдзе, усё добра зрабіў Абрам.

Але калі Карней ступіў на край сваёй вёскі, сабакі ўсчалі такі брэх — хоць ты вушы затыкай. І так здаралася заўсёды, варта было старому толькі выйсці на вуліцу.

Адкуль жа Карней ведаў, што Абрам заместа аўчыны западзіў рукаў ваўчынай скурай...

З вудай у краму

Ото ж як старанна збіраўся Мікалай Гаўрылавіч на рыбалку! Цэлы вечар капаў на хутары чарвякоў. Бывала, у засушлівае лета ўсе камяні ды бяровыя вакол пераверне ў пошуку нажыўкі.

А на золку, засунуўшы ў кішэнню пінжака прыгатаваную жонкай два бутэрброды (ад большага заўсёды адмаўляўся), збіваў на лузе расу да рэчкі.

Перад абедам жа ледзьве валокся дамоў у дыміну п'яны з адным напалову з'едзеным і другім некрунутым бутэрбродам і, вядома ж, без рыбы.

— Па дарозе ён зазвычай зазіраў у вясковую краму, браў бутэльку гарэлкі і адтуль шыбаваў на рэчку. Ці да вуды пасля ўжо было! — расказвае жонка Мікалая Гаўрылавіча Вольга Іванаўна. — Аднаго волькі не магу зразумець: няўжо для таго, каб схадзіць у краму ды напіцца потым, трэба цэлы вечар капаць чарвякоў?

"А дамы хісталіся..."

П'яны муж вяртаецца дамоў.

— Ой, ты ж ледзь на нагах трымаешся. Як і дайшоў толькі! — ушчувае жонка.

— Нармальна дайшоў, — ледзь варочае языком муж. Потым, вытрымаўшы паўзу, дадае: — А дамы, між іншым, хісталіся...

Як Жэня паміраць збіралася

Цётку Жэню ўкусіў шэршань. Якраз перад гэтым чытала, як у нейкай вёсцы ад такога ўкусу памёр чапак.

"Вось і мая смерць прыйшла", — выршыла цётка. Выцягнула з шафы клунак прыгатаванага на пахаванне, паклала на відным месцы, а сама лягла на канапу — паміраць.

Цішком ляжала, думала пра дзяцей, унукаў, нават маленькую праўнучку Машу згадала. Міжволі і сляза накацілася.

Ды раптам спадохана ўсхапілася, бы наной уджаленая: "А што ж гэта я так лягла, нікога не папярэдзіўшы? То ж памру адна ў хаце, ніхто і ведаць не будзе. Пакуль суседкі змецяць ды дзеці прыедуць, то і затхнуць тут".

Злезла з канапы — і да суседкі Марусі: папярэдзіць, каб прасачыла, калі памрэ, ды дзецям наказала. Загаварылася з той — і на смерць забылася. Жыве!..

Віно і хлеб

Радашковічы. Цэнтральная крама. Жанчына перада мною падае прадаўшчыцы грошы:

— Бутэльку віна і бохан хлеба.

Тая, злічыўшы пакамечаныя купюры, кідае:

— Тут не хапае.

— Тады толькі бутэльку віна. Хлеба не трэба, — імгненна вырашае пакупніца.

Вось такое жыццё...

— Ксёндз Уладзіслаў, раскажыце, калі ласка, пра тое, як у вас нарадзілася любоў да мастацтва і прага развіваць яго ў нашай краіне разам з верай.

— Найперш я хацеў бы падзякаваць установе "Літаратура і Мастацтва", што завітала на размову. Гэта вельмі прыемна і добра, бо "Літаратура і Мастацтва" з'яўляецца носьбітам чалавечага духу, крыніцай творчасці і мастацтва.

Што ж датычыцца мастацтва, дык мая зацікаўленасць у яго развіцці, нібы медаль, мае два бакі.

З аднаго боку, наша культу-

Нямала спрачаюцца сёння наконт бездухоўнасці сучаснага грамадства, масавай культуры. Нават хрысціянскія святы ўспрымаюцца многімі людзьмі як дадатковыя выхадныя дні, а прымеркаваныя да іх кірмашы адцягваюць увагу ад сапраўднага зместу. Такім чынам спакваля губляецца неабходная сувязь між пакаленнямі, бо найперш хрысціянскія падмуркі стагоддзямі трымалі культурнае жыццё нашых продкаў.

Але ж сёння ёсць людзі, намаганнямі якіх культура і мастацтва набываюць свой глыбокі духоўны сэнс і звяртаюць позірк чалавека на вечныя каштоўнасці. Адзін з іх — ксёндз-магістр і кандыдат гістарычных навук Уладзіслаў ЗАВАЛЬНЮК — актыўны культурны дзеяч нашай Бацькаўшчыны. З ім гутарыць няштатны карэспандэнт "ЛіМа".

стварыць і студыю гуказапісу, каб была магчыма запісаць дыскі і касеты з духоўнымі спевамі.

Таксама ёсць вялікае жаданне стварыць у адным з касцельных памяшканняў добрую відэа-тэку і відэазалу, дзе паказвалі б хрысціянскія і проста добрыя выхавальныя фільмы, што нараджаюць у сэрцах людзей самыя лепшыя пачуцці, прагу зрабіць сваім добрым учынкам наш свет хоць крышачку лепей. Бо, на жаль, сёння ў краіне няма ніводнай відэазалы такога кшталту. А ў касцёле для гэтага ёсць вельмі спрыяльныя варункі. Бо побач знаходзяцца вялікія транспартныя вузлы — чыгуначны і аўтобусны вакзалы. Людзі гадзінамі, а нават і суткамі чакаюць патрэбнага транспарту і не ведаюць, чым заняцца. А калі была б відэазала, яны змаглі б прыйсці і паглядзець фільмы, якія ішлі б у рэжыме нон-стоп, як гэта зроблена ўжо ў многіх краінах Еўропы. Уваход быў бы бясплатны. Але, на жаль, на сённяшні дзень няма неабходных сродкаў для абсталявання такой залы. Хацелася б яшчэ стварыць гістарычны цэнтр нашага касцёла, які б распавядаў наведвальнікам пра яго гісторыю і фундатараў.

Адзін з праектаў бліжэйшай будучыні — правядзенне вялікай культурніцкай акцыі з нагоды 60-годдзя бамбардзіроўкі амерыканскімі ваяна-паветранымі сіламі японскіх гарадоў Хірасімы і Нагасакі 6 і 9 жніўня 1945 года. Побач з касцёлам устаноўлены зван з назвай "Нагасакі". Кожную нядзелю а 12 гадзіне ён звоніць 12 разоў. Гэта ў Мінску. І ў Нагасакі такі ж зван у нядзелюны поўдзень б'е 12 разоў. Такім чынам паміж двума такімі далёкімі гарадамі існуе непарушная культурная і духоўная сувязь, якая робіць іх больш блізкімі адзін да аднаго. Я часта бачу, як японскія турысты затрымліваюцца каля звона і кладуць ля яго кветкі. Такім чынам намеры дзяржавы супадаюць з намерамі касцёла ў яднанні нашых народаў, што, безумоўна, вельмі прыемна.

— Дзякую вам, ксёндз Уладзіслаў, за цікавую расмову і за ваш духоўны ўнёсак у культурнае развіццё нашай Бацькаўшчыны.

Гутарыла
Ларыса ДАРАШЭНКА

ПОРУЧ — КУЛЬТУРА І ВЕРА

ра шчыльна злучана з хрысціянствам, яна развівалася разам з верай і духам. Шматлікія славытыя дзеячы мастацтва найперш узбагачалі сваёй творчасцю хрысціянскую спадчыну. Любоў да мастацтва таксама вынікае з майго паклікання, бо Слова Божае, набажэнства — гэта частка культуры і крыніца духоўнага жыцця кожнага святара.

З другога ж боку, я бачу, што грамадскія ўстановы вельмі мала робяць, каб узбагачаць духоўны мір чалавека. У нашай краіне няма духоўных бібліятэк і духоўных тэатраў. Таму я імкнуся стварыць іх у касцёле. Але, на мой погляд, тое, што я раблю, — гэта толькі кропля ў моры. Бо сённяшняе грамадства вымагае вельмі вялікага духоўнага і культурнага выхавання. Чалавек без цвёрдага духоўнага стрыжня — небяспечны для грамадства, бо, калі няма голасу сумлення, пэўных абмежаванняў, дык нібыта дазволена ўсё.

— Раскажыце крыху падрабязней пра культурныя падзеі, што адбываюцца з вашай ініцыятывы...

— У касцёле Сымона і святых Алены бываюць мастацкія выставы, якія карыстаюцца належнай увагай не толькі сярод вернікаў. Таксама адбываюцца канцэрты камернай музыкі, у якіх удзельнічаюць і парафіяльныя харавыя калектывы, спектаклі тэатра "Зьніч", што працуе ў зале пры касцёле. Таксама існуе навуковы камітэт па Турынскай плашчаныцы, членам якога з'яўляецца Міхаіл Цяўлоўскі. Праводзяцца сустрэчы з навукоўцамі, літаратурныя вечарыны і прэзентацыі

хрысціянскіх кніг. Ёсць у нас і свая старонка ў Інтэрнеце. Існуе цэнтр "Пілігрым", дзякуючы якому людзі маюць магчымасць вандраваць па нашай Бацькаўшчыне, а таксама за яе межамі.

Вялікую ролю адыгрываюць духоўныя сустрэчы. Так, ужо чацвёрты год запар на святы Божага Нараджэння праходзяць пяцідзённыя выступленні, што маюць назву "На хвалу Маці Божай". Сустрэчы такога кшталту ладзяцца і на Вялікдзень. Усё гэта служыць духоўным мастом паміж кіраўніцтвам горада і касцёла, гарманізуе ўзаемаадносіны. Дзякуючы такім сустрэчам некаторыя людзі вучацца цаніць прыгажосць навакольнага свету, узбагачаюцца духоўна, настройваюцца на лепшае і нават вяртаюцца да Бога.

— А ці не ўзнікаюць непаразуменні сярод вернікаў з прычыны таго, што касцёл служыць не толькі для рэлігійных мэтай, але і для свецкіх выступленняў?

— Не. Бо яны ж носяць не забаўляльны характар. І да таго ж, людзі лічаць, што калі гэтак робіць святар, значыць ён лепш ведае, як трэба. У іншых краінах Еўропы гэта даволі звыклая з'ява.

— Ксёндз Уладзіслаў, я чула, што ў вас ёсць ідэя стварыць уласную радыёстанцыю і ўжо зроблены пэўныя крокі ў гэтым кірунку. Раскажыце, калі ласка, пра гэта падрабязней.

— Так, нашымі намаганнямі ў 2001 годзе была атрымана ліцэнзія на вяртанне радыёстанцыі 24 гадзіны ў суткі, былі таксама аформлены ўсе патрэб-

ныя дакументы. Гэтаму вельмі спрыяла тое, што за час існавання на Беларускай радыё перадачы "Голас душы", якую мне даводзілася весці на працягу 8 гадоў, не было ніводнай скаргі ні з боку ўладаў на нейкі апазіцыйны ці рэвалюцыйны настрой, ні з боку іншых канфесій на вылучэнне каталіцтва, ні з боку атэістаў на тое, што я навязаў ім свае погляды. Таксама ўражваў і рэйтынг перадачы, што займала паводле вынікаў апытання Белтэлерадыёакампаніі 4-е месца. Гэта сведчыць пра тое, што такія перадачы патрэбныя нашаму грамадству. Але, на жаль, цяпер гэтая справа спынена на неакрэслены час. Нам застаецца толькі маліцца і спадзявацца, што калісьці духоўная радыёстанцыя ўсё ж будзе існаваць у Беларусі. Бо перадусім — гэта частка духоўнага падмурка грамадства. А ён неабходны кожнай дзяржаве, без яго не будзе трыццаць ніводны палітычны лад. Гісторыя не раз паказвала чалавецтву яскравыя прыклады гэтага: нядаўні распад СССР і ўсё тыя негатыўныя з'явы, што засталіся ў народзе аж да сённяшняга дня...

— Ксёндз Уладзіслаў, усім вядома ваша любоў да беларускай мовы і ўвогуле да нашай краіны. Раскажыце трохі пра яе карані ў вашым сэрцы.

— Гэтае пытанне ў пэўнай ступені асветлена ў маім артыкуле "Мова — душа народа". Але скажу пра гэта больш сціпла. Тут можна паглядзець з двух бакоў. Па-першае, калі народ не будзе адчуваць веліч сваёй мовы, не будзе любіць яе, то здарыцца непапраўнае:

ён знікне з аблічча Зямлі, паглынецца іншымі народамі. А па-другое, мова трымаецца на духоўнасці. Яе, разам з верай, перадалі нам нашыя продкі. І найважнейшы хрысціянскі завет любові абавязвае нас любіць таксама і Бацькаўшчыну, яе мову, культуру, дадзенае Госпадам Богам. Бо калі мы не любім сваю Радзіму, мы не любім і яе Творцу. А кожнай краіне з Яго міласці нават дадзены свой апякун. Так, арханёл Міхал апякуецца нашай сінявокай Беларуссю. А калі няма павагі і любові да сваіх родных вытокаў, то атрымліваецца, што чалавек страчвае сваю гістарычную памяць, страчвае самога сябе. Бо не ведаючы сваіх прашчурай, ён не можа адказаць на найважнейшае пытанне: хто я такі? Яскравым жа прыкладам захавання сваіх традыцый і мовы з'яўляецца габрэйскі народ, што залатой ніццою ідзе праз увесь Новы і Стары Завет, нягледзячы на шматлікія пераследы і зняволенні.

— Ксёндз Уладзіслаў, раскажыце яшчэ, калі ласка, пра вашы далейшыя планы ў культурнай галіне жыцця нашай краіны.

— Найвялікшай маёй марай ёсць набыццё аргана, які быў бы сапраўды варты Мінска — сталіцы дзяржавы. Наконт гэтага зараз вядуцца перамовы з Бонам. Спадзяюся, што з дапамогай Госпада Бога яны прынясуць доўгачаканы плён. Тады можна было б праводзіць велічныя канцэрты камернай музыкі і запрашаць у касцёл музыкантаў сусветнага ўзроўню. Планую таксама

Да 3 мая ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі працуе выстаўка знамага расійскага жывапісца Аляксандра Шылава.

ШЫЛАЎ У МІНСКУ

Экспазіцыя ўключае 25 яго работ, 21 рэпрадукцыю карцін мастака і каля трох дзесяткаў фота, на якіх ён зняты з вядомымі творчымі асобамі ды палітычнымі дзеячамі. У тым ліку ёсць здымак з Прэзідэнтам Беларусі. Як вядома, А.Лукашэнка, наведаўшы ў свой час Маскоўскую дзяржаўную карцінную галерэю А.Шылава, быў шчыра ўражаны талентам жывапісца, яго рэалістычнай манерай пісьма ў традыцыйна класічнай рускай школы. І, выказаўшы пажаданне, каб з творчасцю майстра пазнаёміліся самыя шырокія колы нашых суайчыннікаў, запрасіў яго правесці персанальную выстаўку на Беларусі. А да пачэсных рэгалій ды ўзнагарод А.Шылава — народнага мастака СССР, дзейнага члена Расійскай акадэміі мастацтваў, кавалера ордэна «За заслугі перад Айчынай» 4-й ступені — летась дадалася і высокая дзяржаўная адзнака

Беларусі: ордэн Францыска Скарыны, уручаны яму за ўмацаванне беларуска-расійскіх сувязяў.

Ва ўсе часы сярод асоб творчых было і ёсць вельмі мала такіх, каму з юнацтва спадарожнічаюць удача, прафесійны поспех, жыццёвы камфорт, афіцыйнае прызнанне, публічная слава... І хаця, пэўна, кожны мастак ведае і пакутлівыя гадзіны сумненняў, і цяжар унутранага канфлікту, ад якога не засцеражэш уласнае сэрца, і тыя невыносныя перыяды, калі праца не акрылена творчым натхненнем, пра 60-гадовага А.Шылава ўсё ж можна сказаць: лёс яму спрыяе. У савецкі час, у разгар так званага застою, ён быў ганараваны прэміяй Ленінскага камсамола (1976). Амаль праз чвэрць стагоддзя, у прынцыпова новых сацыяльных варунках, урад расійскай сталіцы засноўвае дзяржаўную карцінную галерэю А.Шылава, і, да таго ж, летась адкрываецца яе новы будынак.

Дарэчы, атмасферу, каларыт гэтага памяшкання стараліся перадаць і арганізатары першай мінскай эк-

спазіцыі, мантаж якой ажыццяўляўся пад кіраўніцтвам самога майстра. Рознабаковы прафесіянал, аўтар каларытных пейзажаў, яркіх палотнаў у жанры нацюрморта, ён вырашыў паказаць нашым глядачам пераважна партрэты. У гэтай уражлівай галерэі абліччаў ды постацяў суседнічаюць прадстаўнікі самых розных пластоў грамадства: дама з нібыта звычайным, але загадкавым тварам; чалавек без пэўнага месца жыхарства і пэўнай прафесіі; арт-персона; мэр Масквы; вядомы праваслаўны святар...

Азнаёміўшыся з работамі шааноўнага гасця, Прэзідэнт Беларусі выказаў пажаданне, каб і для несталічных жыхароў нашай краіны, найперш для моладзі, была знойдзена магчымасць наведаць гэтую выстаўку. Яна — з тых адметных падзей, што характарызуюць сённяшні дзень у развіцці беларуска-расійскіх культурных адносін.

Лана ІВАНОВА

Фота М.ЗАМУЛЁВІЧА

Намаўляець прасторы

Спаведзь актрысы

Многія выдатныя дзеячы сцэны пакідалі пасля сябе кнігі ўспамінаў. Мемуарны жанр раней і цяпер дастаткова пашыраны ў тэатральнай літаратуры. Не з'яўляецца выключэннем і беларускае сцэнічнае мастацтва. Прыгадаць хаця б кнігі, што зрабіліся ўжо бібліяграфічнай рэдкасцю: Паўла Малчанова, Цімоха Сяргейчыка, Міколы Міцкевіча, Ганны Абуховіч, Леаніда Валчэцкага і іншых. Вядома ж, не заўсёды нават выдатны актёр валодае яшчэ і дарам прыгожага пісьменства. І тады яму на дапамогу прыходзяць літаратурныя кансультанты, рэдактары.

Калі казаць пра кнігу Святланы Акружной "Жыццё пражыць — і каб сэрца не разбілася", то яе аўтар-складальнік, народная артыстка Беларусі, член Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу РБ, палічыла больш мэтазгодным і сціплым падзяліцца з чытачом толькі сваімі жыццёвымі ўспамінамі, прыгадаць найбольш яркія і хвалючыя старонкі ўласнай біяграфіі. Што ж датычыць творчых здабыткаў, сцэнічных вобразаў, якія яна за 35 гадоў працы стварыла ў Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Якуба Коласа, то тут актрыса перадаверыла свае аўтарскія правы журналістам, тэатразнаўцам, тэатральным крытыкам: другая частка кнігі складаецца з артыкулаў, прысвечаных Святлане Акружной, рэцэнзій на спектаклі, дзе яна выступала ў гапоўных ролях. Значнае месца тут адводзіцца матэрыялам Барыса Бур'яна, з якім Святлану Арцёмаяну звязвае даўняе сяброўства і чым поглядам на мастацтва яна вельмі давярае (дарэчы, доўгі час ён працаваў загадчыкам арцэла тэатра ў "ЛіМ"). Перад чытачом быццам паўстаюць вобразы, створаныя актрысай у спектаклях "Улада цемры" Л. Талстога, "Салаўіная ноч" В. Яжова, "Прынжаныя і зняважаныя" Ф. Дастаеўскага, "Зацюканы апостал" А. Макаёнка, "Жанна" ("Жаваранак") Ж. Ануя, "Марлен... Марлен" Д. Мінчонка і многіх іншых.

Калі ж чытаеш аўтабіяграфічную частку кнігі, дык звяртаеш увагу на тое, што жыццё ніколі не паставала актрысу. Узьць, напрыклад, падзеі, што пакінулі ў сэрцы, у свядомасці актрысы свой чорны след: смерць любімай сястры ў юным узросце, траўма па віне сцэнічнага партнёра, аўтамабільная катастрофа і, нарэшце, самае страшнае — цяжкае раненне сына падчас яго службы ў войску. Дзякуючы найперш маці, яе мужнай вытрымцы, наймаверным высілкам у "барацьбе" з "самай лепшай у свеце" медыцынай, самаахварнасці хлопец быў уратаваны. І гэтым насамрэч блуканням па пакутах прысвечана значная частка кнігі.

Вядома ж, у ёй нямала і светлых старонак — пра любімых педагогаў (найперш, народнага артыста Беларусі Дзмітрыя Арлова), рэжысёраў (Барыса Эрына, Саламона Казіміроўскага), бацькоў, першае каханне...

Кніга "Жыццё пражыць — і каб сэрца не разбілася" змагла ўбачыць свет найперш дзякуючы генеральнаму спонсару выдання — старшыні Пастаяннай камісіі Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу краіны па міжнародных справах і нацыянальнай бяспецы, пісьменніку Мікалаю Чаргінцу, дапамозе іншых парламентарыяў.

Юрась ІВАНОУСКІ

На здымку: народная артыстка Беларусі С. Акружная з сям'ёй.

"Яго пераклады конгеніяльныя", — так высока ацаніў працу нашага Васіля Сёмухі славуты латышскі пісьменнік Кнутс Скуеніекс. І зазначыў, што ў перастварэннях В. Сёмухі тэкстаў Гёте, Райніса, Бэлшэвіцы, Чака і іншых ім захаваны вобраз думак, аўтарская мастацкая манера. Пераклады па духу падобныя да арыгінала. Прыемна было чуць такія заслужаныя кампліменты. Тым больш, што наш даўні сябар Кнутс выказаў такія меркаванні на Міжнародным семінары перакладчыкаў і кнігавыдаўцоў, які праходзіў летась у сядзібе Саюза пісьменнікаў Латвіі. У Рыгу былі запрошаны створцы латышскай літаратуры з Літвы, Украіны, Польшчы, Чэхіі, Даніі, Швецыі, Фінляндыі, Бельгіі, ЗША, Нямеччыны, Нідэрландаў, Грузіі... Гучалі і рускамоўныя пераклады.

Пасля знаёмства з сучасным станам латышскай літаратуры, сяброўскіх дыскусій, пачалася "прымерка пінжакоў" (нават у слове *svarki*-пінжак шапочка наша шварка). Я прачытаў, пасля арыгінальнага гучання, свой пераклад верша Яніса Райніса "Вялікая загадка". У перапынку падышла перакладчыца з Канады: выказала сваё здзіўленне. Яна ведала пра Балткрэвію, але ўпершыню пачула, што ёсць там свая мова. Назва "Baltekrievija" з латышскай мовы даслоўна перакладаецца так: "Белая Расія". Падобныя азначэнні сустракаюцца і ў другіх

мовах ("Зямля Белай Расіі", напрыклад). Вось і атаясамліваюць нас, часам з гумарам, з белаземігрантамі расійскімі.

Але што гаварыць пра Канаду. Мы не "агучылі" як мае быць, а гэта давяла мне яшчэ адна рыжская знаёмка, пані Ірэна Опелінска-Батор з-пад Варшавы, і ў бліжэйшых суседзях. Вось яе прызнанне: "Спачатку я думала, што ўсё зразумею па-беларуску, але калі пачала чытаць — сумелася... Аказваецца, беларуская мова вельмі розніцца і ад рускай і ад польскай. У мяне і дапушчэння не было, што такое магчыма..."

Прыемна, што заўважаюць нашу адметнасць. Старшыня Саюза пісьменнікаў Латвіі Яніс Юрканс прызнаўся, што яшчэ пару гадоў таму яго шведскі субсяседнік назваў Латвію матрошкавай прасторай. Нашы латышскія калегі, арганізатары згаданага семінара, здымаюць з сваёй Тэвэзмэ-Бацькаўшчыны сатлелую коўдру даўніх уяўленняў. Перакладчыкі становяцца і шпалаўкладчыкамі і, як жартаваў Рыгор Барадулін, перакладчыкамі, мацуюць свой мацярык набыткамі сусветнай культуры.

Некалькі "перакрадаў" з духоўнага багацця бліжэйшых суседзях прапаную чытачам. Тут і загадка Райніса, якую ўжо адгадалі латышы, і тэкст дзяржаўнага гімна, і творы сучасных прыяцеляў Балцкай Крывіі.

Сяргей ПАНІЗНІК

Яніс Райніс (1865—1929)

Вялікая загадка

Люд латышскі хоча мець разгадку,
Патаему прышласці дазнацца.
Родзічы, каб разгадаць загадку,
Не мінайце песні майго сэрца,
Вы мілуйце дзённыя турботы,
Міласціну не шкадуіце ў скурсе,
Мілату. Забудзьце самалюбства.
Лёс ваш — у абдымках той загадкі.

Вам яе разгадаць дома, ў лузе;
Ці арэце, ці жніце ў хайрусе, —
Хай вядзе клубок у таёмніцу:
З калаўрота ў кросны, на вадзіцу,
Дзе і песня вымасціла кладку,
Сладкі ахвяруйце на разгадку;
Будзе думаць — не прападзе народзе,
Сонечнаму веку дзверы знойдзе.
Родзічы, загадчы ёсць разгадка:
Кволенкі душой, або ты ў сіле,
Каб скрануць уласнага народа
Гістарычны воз яго планіды, —
Не спыняйся ў роспачы і блудзе,
Вьясняй вялікую задачу
І разгадавай смела, без астатку
Мудрую народную загадку.
Толькі сам народ і вырашае —
Быць або не быць у супраціве,
Крылы зложы — выпарыцца, знікне
З ім выратавальная загадка:
ВОЛЬНАЯ ЛАТВІЯ.

Карліс Баўманю (1835—1905)

Божа, блаславі Латвію

Дай Божа, Латвіі
долю спагадную,
блаславі Латвію
вечнасці святлом!

Каб і дочкам квітнець,
і сынам вольна пець,
будзе ў шчасці прамянець
Латвія!

Імантс Зьяданіс (1933 г. нар.)

Цемра не зглынула
светляковы блік.
Гэтак жа і знічкі
белы след не знік.
Басано ж усім нам
дыбаць асцярожна:

УДАКЛАДНЕННЕ

У маім артыкуле "КНІГА ПАВІННА АЧЫШЧАЦЬ МОВУ" ("ЛіМ", №14 за 2 красавіка) прайшлі недакладнасці.
Словы:

звіць дарогу з промняў
толькі так і можна.

Пэтэрс Бруварыс (1957 г. нар.)

Успаміны пра Сэмбу1

Ёханэс, ты ведаеш: тымчасам
калі абцяжараная зямля
слёзы бурштынавыя выціскае,
а па гарляку слізгочуць
канаты ўдажджавелага
ветру, і салёны бляск
злівае дзюнная асака;
Ёханэс, ты ведаеш: тымчасам,
калі лодку словаў слізгочуць пад
шэрым люстрам сустойнага мора
і ў глухім віраломе
гул касяковае немацы,
калі пад поўняй цябе пранізваюць
вачы змерлых народаў;
Ёханэс, ты ведаеш, як
і што ў гэты час
пра сябе набармоча
сэрца-жабрачка

Сэмба-зямля
бурштынавыя амулеты
у парэпаных пальцах маіх,
сонца скупое цвельць
жылы сасновыя карэнняў;

вечер з поўдня, не плач,
мора, не наводзь падману:
я вярнуся
і зной назову цябе
Бацькаўшчынай

Анна Ранцанэ (1959 г. нар.)

Бальшак

Бальшак, як рука хлebarоба,
паказвае васьм туды, у бок Зальмуйжы,
да Міглінікава крыжа,
дзе белы, як зрэб'е кашулі,
змучаны ты дажджамі і ветрам.
Да змогі, мой брат, крочу і я.
Дваццаць першага ліпеня.
Не варухнецца ні ліст, ні кветка.
Дзень Якуба, калі сцёблы жыта
як трубы аргана сляваюць:
"Бог, ты наш збайца і наша моц..."
Крочу як старац,
якому пад шэсцьдзесят.
Пхнуся дадому, а куды ж мне яшчэ?
Вокамгненне, спыніся!
Чытаецца ў Кнізе Жыцця
(сёння туды новае слова запісана):

тоша — трэба чытаць — таца;
выгляжанка — трэба чытаць — выляжанка;
мазут — трэба чытаць — мазута.

У.Дамашэвіч

"Дні чалавека падобны да кветак
у полі:
адцвітуць — і не пазнаеш мясціну".
Як можна радзіму сваю не пазнаць?
Акраец абгрызены:
з рук у рукі ён пераходзіў;
імяны рвачоў тых
пашкуматала памяць,
развее я як мяккіну па ветры;
хіба воўк тую памяць адвье —
адзінокі, жажлівы,
бы п'янчуга карчомны.

Так, тут радзіма мая.
Палік праз яе рубцаваты:
Розайка—Краслава—Пецябург...
Тут усюды з майго аруда па жмені:
чутася ў Дзвінску, Аглоне,
у дарагім Рэзэкнэ.
Назапашанае спачывае.
Дзе ж сціскаецца той гасцінец?
Навідоку гатычная постаць
Лудзенскай Богамаці
лучыцца светлабалуочай шчакоў
з мурамі Аглонскімі і прамаўляе:
"Напрыканцы свайго шляху
да мяне ўсё прыходзьце".

Пераклад з латышскай
Сяргея Панізініка

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; Саюз беларускіх пісьменнікаў выказваюць спачуванне пісьменніцы **Валянціне КОЎТУН** у сувязі з напатакшым яе горам — смерцю мужа.

Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа выказвае глыбокае спачуванне пісьменніцы **Валянціне КОЎТУН** з прычыны заўчаснай смерці яе мужа Георгія Міхайлавіча.

Вера — сабе, а веды — сабе?

Пішу да Вас, паважаная рэдакцыя, бо вельмі захацелася выказацца па адным пытанні. Але для пачатку — трохі аб сабе.

Пра дзейнасць у якасці літаратара згадваць не будзем. Па адукацыі я філолаг і яшчэ са студэнцкіх гадоў шчыра цікавілася фальклорам. Пісала па ім і курсавыя працы, і дыпломную. І сама збірала, і працягала даставаць літаратуры па гэтых тэмах. І цікавасць гэтая не аслабла, нягледзячы на тое, што ўніверсітэт скончаны ўжо амаль дваццаць гадоў таму.

Каб сталася зразумелым, пра што будзе ісці гаворка, дазволю сабе прывесці некалькі аналогій. Вось уявіце сабе, калі ласка, біелагаў, якія вывучаюць жыццё, да прыкладу, азёрнай рапухі. І раптам падумаецца нехта з іх і абвясчае: а ведаецца што, давайце не будзем вывучаць працэс яе размнажэння. Харчаванне — будзем, працягласць жыцця — будзем, асяродак пражывання — будзем, а размнажэнне не будзем: гэта ж так амаральна! Тым больш — яна вядомая толькі ў нас, можам сказаць, што і не размнажэцца, усё адно ніхто нас не абвергне... Ці матэматыкі збіраюцца разам і аб'яваць: а вось давайце адменім такі ці сямі інтэграл, ён шкодна ўплывае на норавы... Смешна? Само сабой: кожнаму чалавеку з хоць якой адукацыяй робіцца тут смешна. А ў літаратуры, фальклоры чамусьці гэткае дапушчальна.

Доказы? Калі ласка: артыкул Марыі Жабінскай "Фальклорная спадчына ва-чыма хрысціянства", апублікаваны газетаю "ЛіМ" у нумары ад 6 лютага 2004 г. Менавіта ў ім сустракаюцца, напрыклад, такія пасажы: "Паколькі гэтыя імёны (маюцца на ўвазе імёны паганскіх багоў. — Н.К.) невядомыя нідзе, апрача Беларусі, дык ад нас з вамі залежыць, каб іх не было..." А ч а м у трэба, каб іх не было? Купалкі, скажам, якая "шла сялом, прыкрышышы вочкі пяром"; "зайчыка-райчыка", які нясе ў зубах ніці, што абуюць рогі з цеста на вясельным караваі; бога сцюжы Зюзі з велізарнымі сінімі ступакамі; "дзіўлішча", што чэрпае кубкам, раздаючы дзяўчатам віно ў купальскую ноч, і гэта абазначае не што-небудзь, а дахрысціянскі абрад ініцыяцыі вакол татэмнай жывёлы; травіцы "брат-сястрыца"; казы, якая памірае, а потым ажывае, сімвалізуючы адраджэнне жыцця са з'яўленнем новага сонца; Каляды, якая спатыкнулася на лёдзе ды рассыпала з мяшка каўбасы, — і каб не было?! Чаму? Толькі таму, што "мы — хрысціянне"? Але ж, быўшы хоць што разоў хрысціянінам, навуковец, калі толькі ён кампетэнтны і сумленны чалавек, ніколі не адмовіць таго, што крыжыкі ў вышыўцы, згаданыя сп. Жабінскай як доказ хрысціянскага веравызнання беларуса, насамрэч уяўляюць сабой салярны, г.зн. сонечны, знак, або і ўвогуле "ўлонне Маі" — багіні жыцця, ад якой нарадзілася ўсё існае. Вера — сабе, а веды — сабе.

І як бы ні хацелася не зважаць на падобныя факты няпрошаным дбайным аб нашай цнатлівасці, не адмовіць ён і таго, што на тэрыторыі Мінска яшчэ ў пачатку XX стагоддзя існавала паганскае котлішча і нават, многія кажуць, паганскі свята. А вось рака і кладка, сустракаюцца ў купальскай ды радзіннай паззі, абазначаюць не іншае што, а менавіта "пераход" дзяўчыны з дзаво-чага стану ў жаночы. І русалка на большай тэрыторыі Беларусі ўяўлялася не як вабная маладзіца з хвостом, а як старая, распатланая, страшная баба з (прабачце ўжо!) жалезнай цыцкай, якой яна быццам бы таўчэ ў жалезнай ступе таго, хто меў неасцярожнасць ёй патрапіцца. На астатняй частцы тэрыторыі — так, прыгажуня, толькі з ножкамі. "Ад нас залежыць", каб усяго гэтага ў нас не было? Ну, вядома ж, ад нас! Мы зноў гатоўна адмовіцца ад цэлага пласта ўласнай культуры. Зробім так, што ў нас гэтага не будзе. Але ж такое багацце абавязкова б у д з е ў нашых суседзях — літоўцаў, украінцаў, рускіх, латышоў.

Яны такі "падарунак" не адпрэчаць. А мы, голыя, будзем сядзець на голай купіне ды падываць у неба аднастайныя "псалмы". Ну што ж, для хрысціянства заўсёды пашанотнай якасцю была беднасць. А вось паганцы любілі жыццё і цанілі раскошу. І, у ад-розненне ад "шчырых" хрысціянаў, умелі ісці на кампраміс. Докажам таму — хаця б вясня радкі з калянднай песні:

На вашам дварэ
дрэва стаяла,
Раю-раіўся, Хрыстос
нарадзіўся

На вашам дварэ!
Бачыце? Для "ўзмацнення" тут адначасна ўзгаданы і Хрыстос, і старажытны Рай, або Спарыш, — бог "спору", іначай кажучы, прыбытку. Песня гэтая "перакладаецца" прыкладна так: жадаем вам у новым годзе і духоўнага святла (Хрыстос), і матэрыяльнага дабрабыту ("Раю", які да таго ж яшчэ і "раіўся"). Язычнікі-беларусы проста "напластавалі" новае на старое: чаму ж не, калі і тое, і тое — добрае? Як і ў такой купальскай песні:

Купал-Купалачка,
дзе ноч начавала?
Начавала ночку
ў Бога на краёчку.
А Бог сына жаніць,
Ілля дачку даець.
А Бог са свяцюю,
Ілля са сляцюю...

Чым жа вам, хрысціянскім фана-там, замінае, што "ў Бога на краёчку" будуць існаваць і Купалка, і Лада, і Зюзя, і Мокаш, і Ражаніцы? Яны ж усё роўна будуць існаваць, што б вы там ні казалі!

P.S. Стоп: я, здаецца, зразуме-ла, у чым справа, чаму яны такія. Неафіты! Усяго некалькі гадоў як увераліся! Можна, і хрысціліся ня-даўна — дарослымі дзядзькамі і цёткамі. А да таго не верылі нават і ў Мокаш, затое заўзята "колеба-лись вместе с линией партии". Або — з настаўнікаў ці настаўніцкіх дзяцей. Гэта якраз сярод вясковых настаўнікаў на хрышчанага, на верніка і зараз часам глядзяць як на дзікуна. Яны вырваліся з гэтага асяроддзя — гонар ім і хвала. Але ж вера іхняя зусім яшчэ "новенькая", "свежанькая" — вось і хо-чуць яны на гэтым этапе быць "свя-цейшымі ад папы рымскага", вось і прагнуць выкарчаваць пад карань усё, што замінае іх поступу напе-рад. На жаль, гэта — надоўга...

Наталля КУЧМЕЛЬ

Фота А. ПАТАПЕНКІ

Вясна-красна!
У гэтым па-славянску прыгожым і трывалым, мілагучным і даўгавечным слове-найменні, што, здаецца, выкупана ў сонцы, атулена і сагрэта мяккай цеплынёй сакавіцкага дня, чуецца нясмелы булькат маладзенькіх ручаёў-свавольнікаў, трапяткі перазвон першага вестуна новай пары года — жаўранка; адталае, лёгкае дыханне вільготнага лесу, гарматныя грывоты рачнога

— Вясна-красна!
Тым часам прыляцяць з далёкага выраю птушкі: шпакі, жаўранкі, кнігаўкі ды іншыя пярнатыя. Вяртаюцца буслы і жураўлі. Шпакі садзяцца на галіны ліп і бяроз, нібы прыглядаюцца да наваколля, нібы хочуць пераканацца, што гэта тое месца, якое яны пакінулі мінулым летам перад восенню. Яны анікольні не стаміліся пасля доўгага пералёту, ім весела і радасна, што яны зноў

роўна з разбегу, даюць нурца.

— Вясна-красна!
Не паспееш, як след, аглянуцца, а ўжо адзін за адным пабягуць, нібы навывперадкі, святы, а там, бы святочна прыбраная кабеціна, пастукаюцца ў дзверы і Вялічка або вялікдзень. А на Вялічка трэба, каб у кожнай хаце абавязкова былі яйкі, вялікія, крутабокія, пафарбаваныя ў чырвоны колер. У вёсцы ад прэку-веку фарбуюць яйкі

РАПСОДЫЯ ВЯСНЫ

крыгалому, што радасна і ўзбуджана ледзь не на цэлы свет вяснуе:

— Вясна-красна!
Раніцай прыгрэе сонца, з вострай дзюбкі ледзяша сарвецца празрыстая кропля, налітая да краёў блакітам і ранішнім халадком і, як па нітцы, слізне ўніз, звонка цюкне ў ледзяны сподак, што круглее каля завалінкі з учарашняга дня. За першай кропляй срэбраным малаточкам ударыць другая, трэцяя. Зазвоняць, загамоняць капляжы. Здаецца, нябачныя гномікі-кавалі цюкаюць імі па срэбранай накавальні, куюць чыстае золата. Малаточкі стукваюць, перагаворваюцца перад сабой пра адно і тое:

— Вясна-красна!
Недзе апоўдні, калі асабліва гарача прыгрэе сонца, недзе пад гарушай праступаць першыя кроплі вады. І вось ужо тоненькі ручаёк пацягнецца тонкай ніткай пад схіл. Ручаёк, як усё роўна шылцам, торкае вакол сябе, шукае дарогу, падмываючы ўціснуты і спрасаваны зімовай мяцеліцай снег, точыць яго, свідруе, як бураўчыкам, не стамляецца і на хвіліну, спяшае ў нізіну. І чым далей, тым больш гэтых маленькіх, пакуль што падснежных ручаёў. Нарэшце вясновая вада, гэта рагатуха-маладуха, вырываецца на волю, бяжыць, імчыцца наперад, здаецца гуляе навывперадкі сама з сабой. Куды? Вада ведае, — што дарога прывядзе яе да ракі, спачатку малой, а потым і да вялікай. Таму яна грывіць, падаючы свой голас, здаецца, на цэлы свет:

дома, у тых мясцінах, якія для іх сталі навекі вечныя дарогі і родныя. Птушкі адшукваюць свае шпакі-коўні, ладзяць, абнаўляюць круглыя і ўтульныя гнёзды, каб пакласці ў іх яечкі і вывесці сваіх родных дзетак. А раніцай, як толькі ўстане сонца, і абудзіцца наваколле, яны, выпірхнуўшы з гняздоўяў, пасядуць на галлях, і пачнуць выцінаць у свае свісцёлкі адно і тое, бясконцую мелодыю.

Вясна-красна!
Сыдзе, спаўзе з палёў снег, выйдучы з берагоў рэкі, затопяць берагі і нізкія мясціны, пожны, з кустоў лязняку, сярод якіх стаяць шэрыя і нехлямяжыя вольхі, там-сям узнікаюцца купіны, ледзь не падступаючы да агародаў, якія агароджаны платамі. Рэкі разліваюцца настолькі шырока, што нагадваюць сабой азёры. Плынь на-прасткі імкнецца цераз лугі і сенажаць, несучы ўсё тое, што падхапіла на сваім шляху: бёрны і плашкі з мастоў, бочкі і цэбры, розныя іншы хлам, і трапляючы ў яміны і вымоіны, гарпаніла і радавалася:

Вясна-красна!
Увесь дзень цякуць, бруцяцца ручаі: сплывае апошня вада. Наступае такая цеплыня, што даходзіць да самых патаемных і глыбокіх месцаў, куды не можа зазірнуць, прабіцца сонца і дзе ляжыць снег, а часцей за ўсё сінні падталы лёд, які нарэшце растае. Ручаі рыюць у мяккай і падатлівай зямлі даволі ладныя каналы, што віхляюць з боку на бок, пакуль не дабягаюць да ракі і, як на злом галавы, кідаюцца ў яе, як усё

ў шалупінні з цыбулі. Гэтае шалупінне спачатку вараць у вялікіх крутабокых чыгунах, і, калі вада стане жаўтавата-чырвонай, у яе апускаюць яйкі, і зноў чыгуны ставяць у печ на некаторы час.

Старыя казалі, што не ўсім і не кожнаму, але часам таму-сяму ўдавалася падгледзець перад Вяліч-кам, яе іграе сонца. І яны былі шчаслівымі, верылі ў тое, што гэта сам Бог паспагадаў ім, бо яны, як бачна, менш нагрэшлілі. Няма-ла знаходзілася дзецюкоў, а больш было хлапчукоў, якія верылі ў гэтую казань і байку. Але знаходзіліся і такія, што толькі ўсмехліся сабе, хто ў вусы, хто ў рукаў, хмыкалі ды гаварылі, — калі з паўгадзіны добра-такі, шырока адкрыўшы во-чы, паўзіраешся ў зыркае і сляпучае сонца, то яно не толькі можа зайграць ды заскакаць на небасхіле, але і зрабіць з чалавекам та-кое, што ён больш не ўба-чыць нічога на свеце, — страціць зрок. На такіх, ка-нечне, пазіралі ўсмешліва, асабліва старэйшыя, на-божныя дзяды і бабулі, што надат верылі ў розныя прыхамаці і святыя за-па-ведзі, моцна стукалі ў дол-кульбамі, калі сядзелі дзе-небудзь на завалінцы, ра-шуча ўставалі на ногі, нібы гэтым самым давалі знаць, што больш не жадаюць спрачацца з бязбожнікамі і ерытыкамі, але і сядзець разам і побач. Але гэта рознагалоссе і непрыязь адно да аднаго хутка пра-ходзіла, забывалася, як не-шта вызначнае і дробязнае, што не варта ўвагі, не ма-гло замінаць жыць у друж-бе і злагадзе і рыхтавацца да ўсяночнай, якая пра-ходзіла ў царкве за ма-літвай перад абразамі і да самога Вялікадня, каб ра-ніцай усклікнуць: "Хры-стос уваскрос", і пачуць у адказ: "Ваісціну ўваскрос!" і сказаць у думках:

— Вясна-красна!
Адсвяткуюць Вялікдзень, прыйдуць на радуціцу на могілкі, дзе памянуць ня-божчыкаў, дый зноў зой-муцца вясковым клопатам. Да гэтага часу абалью-ца белым цветам яблыні і грушы, гэта значыць час выздзяць у поле з плу-гамі і баронамі ды садзіць бульбу, сеяць нешта іншае, а там і брацца за грады. Тым часам цвіраць, пра-дуць сваю радасную песню жаўрукі, не моўкне ўсё ас-татняе птаства, нібы гаво-раць адно і тое:

— Вясна-красна! Вясна-красна!
І радасці няма канца і краю.

Васіль МАКАРЭВІЧ

...І ВЕЖЫ, ЯК РОГІ СТАРАДАЎНЯГА ТУРА

Наваградск — адзін са шматлікіх гарадоў Беларусі, які вядомы не толькі ў нашай краіне, але і за мяжой. І ўсё дзякуючы гістарычным помнікам.

Тут знаходзіцца вялікая крэпасць, якая ў часы Вялікага княства Літоўскага лічылася ці не самай непрыступнай. Шмат разоў менавіта яна стрымлівала націск ворага, які прагнуў падначаліць нашыя землі. Горад, які ў свой час быў рэзідэнцыяй вялікага князя Вітаўта, знакамітага спадара ВКЛ, у прамым сэнсе слова не паспяваў абдувацца пасля ўварвання варожых полчышчаў; амаль адразу ж чарговы напад прыводзіў да яшчэ больш страшэннага руйнавання, а замак — да новай аблогі.

Мяркуюць самі: у 1255, 1274 ды 1278 гг. да горада падышлі "заваёўнікі Сусвету" татары, за імі — "святых" нямецкіх рыцары-крыжакі, якія спрабавалі захапіць Наваградск у 1314, 1321, 1341, 1391 і 1394 гадах. Але рэальная пагроза знікнення горада ўзнікла ў 1314-м, калі тэўтоны на чале з Генрыхам фон Плоцкім узялі Наваградск прыступам і спалілі яго. Аднак жыхары зачыніліся ў замак, пабудаваным на высокім насыпным кургане (Замкавай гары) абкружаным ровам. Пасля некалькіх спроб штурму і працяглай аблогі, страціўшы на яго прыступках лепшых рыцараў, крыжакі вымушаны былі адступіць.

Але баявая гісторыя на тым не скончылася: падчас вайны з Масквой у 1654-1667 гг. рускія войскі двойчы руйнавалі нашу старажытную сталіцу. Амаль усе абарончыя ўмацаванні былі поўнасцю знішчаны. Канчатковы ўдар па замак быў нанесены шведамі ў 1706-м, падчас Паўночнай вайны.

У верасні 1915-га горад акупіравалі нямецкія войскі. А ўжо праз чатыры гады Наваградск зноўку захоплены, на гэты раз сіламі Польшчы. Урэшце, у 1941-м туды прыходзяць фашысты...

У наш час замак не змог бы схаваць мірных жыхароў ад "агна і мяча" дзікіх татар і ад "хрышчэння" "асветнікаў" — тэўтонаў, ад расійскага "вольнага" казачства і польскіх легіёнаў, ад бомбаў фашыстаў. Ды й нашмат ад яго засталася: дзве напалузруйнаваныя вежы і падмурак сцен мятровай таўшчыні. Ды яшчэ добрая слава і мноства цікавых паданняў, сярод якіх як старажытныя, так і адносна новыя.

З першага погляду, праўда, старажытнае мястэчка робіць даволі сумнае ўражанне. Нязграбныя хаткі прыватнага сек-

тара не гарманіруюць з пабудовамі, змешчанымі на галоўнай вуліцы. Паўсюль змарнелыя голыя дрэўцы, "зрослыя" крумкачовымі гнёздамі. Гарбатыя вулачкі і сцяжынкы, нібы пабітыя моллю.

Вось людзі — іншая справа: лагодныя, вясёлыя.

— Да вы на склеп узлезце, адтуль лепш відаць! Не тутэйшыя, напэўна? — так прывітала нас бабуля, адна з тых класічных бабуль, якімі славуць нашы мястэчкі. — Толькі не праваліцеся, там слоікі стаяць.

Рэшткі замка ўражваюць. Высокая стромкая гара, на самай верхавіне якой тырчаць два рогі — вежы замка, Шчытоўка і Касцельная. Вось амаль і ўсё, што засталася ад агромністай крэпасці на сем вежаў.

Па аповедах ужо ведаем, што на гары можна ўбачыць рэшткі сцен і па ім вызначыць памеры замка. Ну што ж, шлях наверх...

— Падабаецца вам жыць у Наваградку? — заводзім гутарку з адным з хлопчыкаў, што ўвазліся за намі.

— Канечне! Наш горад вунь які маленькі, а гасцей колькі прыязджае. Кожны дзень па некалькі аўтобусаў. І нашы, беларусы, і іншаземцы.

— А яшчэ ў нас рыцарскія спарборніцтвы праводзяцца. Ды і ўвогуле, горад наш знакаміты. Раскопкі вядуць кожны год.

Пад гоман праважых аглядаем наваколле:

— А што гэта за курган, таксама помнік які-небудзь?

— 12-гадовы Мікола трохі памаўчаў, падумаў, кінуў на лясаваты капец:

— Гэта — гара Міндоўга. Ён тут пахаваны.

І сапраўды, па мясцовым паданні, у XIII стагоддзі тут быў пахаваны заснавальнік Вялікага княства Літоўскага Міндоўг. Хоць існуе і яшчэ адна версія: назва пагорка магла ўзнікнуць ад таго, што вакол гэтай гары і, магчыма, на ёй, у 1253-м праходзіла караняцкая дзяржаўчы.

Нашая прызнасць з тутэйшымі хлопцамі ўзмацнялася; калі ж мы ўскараскаліся на амаль адвесную строму, нас пачалі паважаць.

Краявід з гары адкрываецца проста цудоўны. На многія кіламетры відаць кожную пабудову, кожнае дрэва. Але няма часу любавіцца а ландашфтам — нас больш цікавіць сам замак.

Масіўныя напалузруйнаваныя вежы ўзвышаюцца пагоркамі, як

рогі на галаве тура. Складзеныя з цэглы і камянёў, яны маюць вялікую таўшчыню. Зацікавіла нас іншае: на супрацьлеглым боку невялікая арка, падобная да веснічак. А пад ёй — нібы засыпаны падземныя лёхі.

— Ну! Ёсць тунель, — упэўнена кажа 10-гадовы Сашка, — толькі яго засыпалі, бо вельмі небяспечна туды заходзіць. Кажуць, там жыўць людзі, што загінулі пры абароне горада. Яны ловаць усіх наведвальнікаў падземнага ходу... А што з імі робяць, невядома.

Хто ж паверыць гэтым байкам?

А далей працягвае баяць Мікола:

— Тунель гэты вядзе ў Мір і Нясвіж. Праваралі так: запусцілі пад зямлю сто кошак; з іх выйшла толькі адна — але з другога боку, у Нясвіжы. Астатніх, напэўна, з'елі пацукі. Яны ж там агромністыя, большыя за кошку! А яшчэ аднойчы аралі зямлю і прабілі дзірку ў падземны ход. Тры хлапчкі залезлі, падпалілі паперу, каб асвятліць ход, ды задыхнуліся — бо выцяжкі для дыму не было.

Абыходзячы адну з вежаў, заўважаем сляды нядаўніх раскопак.

— Амаль кожны год пачынаюць капаць. Знаходкі? О, шмат! Можна хоць зараз пакорпацца і знайсці аскепак якога-небудзь збана.

На пытанне аб каштоўных знаходках хлапчкі ўзрушана замахалі рукамі:

— Нядаўна залатыя манеты знайшлі.

Пасля таго выпадку тут часта дзеці корпаюцца. Хоць гэта і небяспечна: сцяна можа абваліцца. А археолагі з-пад замка рыцар ва ўсёй амуніцыі выкапалі: даспехі, нож, мечы, шчыт. Мы самі бачылі... Шмат посуду знаходзяць. Не залатога, простага, глінянага — гаршчкі, міскі, званы.

Мы сядзім пад адной з вежаў і няпешна размаўляем. Набліжаецца вечар, сонца напалову схавалася за гарой.

— А што раскопкі. Нічога каштоўнага тут не знойдзеш, напэўна. Ну, я маю на ўвазе золата там, ці самацветы, — ўздыхнуў Сашка і кінуў каменьчык у рэшткі сцяны, — калі б там яшчэ пакапаць...

Пры гэтых словах Мікола прагна глядзіць на гару Міндоўга, за якой хавецца сонца:

— Вось яе б разрыць.

— А чаму б і не? — задаём правакацыйнае пытанне.

— Нельга! — на нас глядзяць, як на дзікуноў.

— У нас кажуць, што Міндоўг быў на сваім троне пахаваны. А ён агромністы ды з чыстага золата. Уяўляеце, цэлы трон з чыстага золата! А яшчэ з каштоўнымі камянямі. Гэта ж няма.

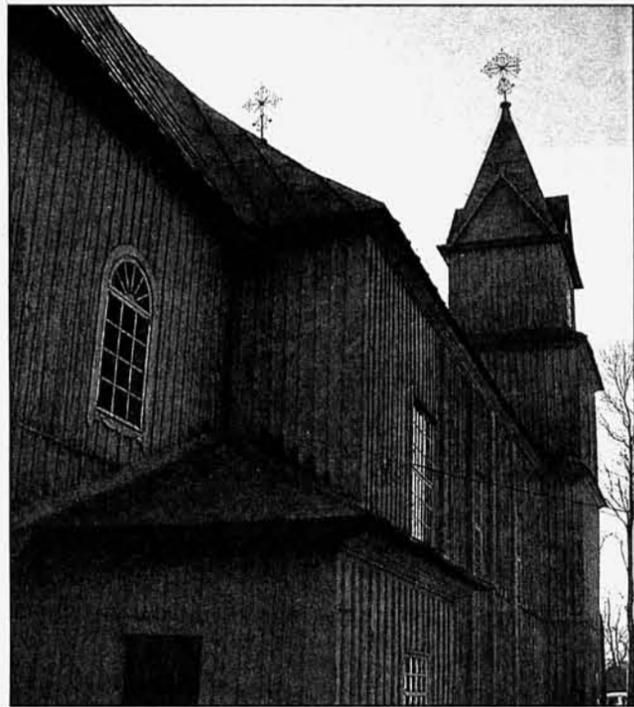
Толькі зараз заўважылі, што, у адрозненне ад скапаных уздоўж і ўперак межаў замка, знакамітая Гара некрунутая. Хлопчыкі задумаліся:

— Магчыма, вам і смешным здаецца, але тутэйшыя вераць у адно па-

данне: калі пачаць турбаваць Гару, то войны зноўку прыйдуць у Наваградск. Але зараз, калі замак зруйнаваны, горад адразу захопяць.

— Вы ў гэта верыце? — пытаем здзіўлена.

— А як жа! Не толькі мы, усе ве-

раць. Таму мясцовыя не дадуць раскопаць Гару, і самі не будуць, хоць адтуль і можна дастаць шмат золата!

...Вяртаючыся да аўтобуса, мы яшчэ раз зірнулі на Наваградскія вяршыні — Замкавую гару і гару Міндоўга. Сонца амаль зайшло, над апошнім прыстанкам Вялікага князя пераліваўся толькі тонкі сонечны сярпок, падобны да кароны, узнятай над вежай замка са старадаўняй чырвонай цэглы.

І думалася: жыцці незлічонага мноства людзей былі адданыя толькі за тое, каб засталася памяць пра слыны Наваградск і яго гісторыю.

Р.С. Як нам стала вядома, 12—13 чэрвеня ў Наваградку адбудзецца святкаванне 960-годдзя горада.

У мерапрыемствах прымуць удзел лепшыя фальклорныя і музычныя калектывы Гродзеншчыны, наладзіўшы фальклорнае і дзіцячае музычныя святы. У гасці да жыхароў горада прыедзе Дзяржаўны канцэртны аркестр пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга. А ў музеі Міцкевіча адкрыюць выставу мастака Кастуся Качана. У рамках свята адбудуцца і іншыя мерапрыемствы.

А вось у жніўні ў старадаўнім горадзе пройдзе яшчэ адзін фест: 3-ці Міжнародны фестываль сярэдневячнай культуры.

Мікалай АНІШЧАНКА,
Сяргей МУРАЎСКИ

ФОТА аўтараў

**Беларуская дзяржаўная
акадэмія музыкі
аб'яўляе конкурс
на замяшчэнне пасада
прафесарска-выкладчыцкага
складу (для тых,
хто мае мінскую прапіску):**

— кафедра медных духавых і ўдарных інструментаў:
прафесар — 1;
— кафедра опернай падрыхтоўкі:
загадчык кафедры — 1;
— кафедра інструментальнай, аранжыроўкі і чытання партытур:
дацэнт — 1;
— кафедра філасофіі:
дацэнт — 1;

— кафедра музычнай педагогікі, гісторыі і тэорыі выканальніцкага мастацтва:

прафесар — 1;
— кафедра фізічнага выхавання:
старшы выкладчык — 1;
— кафедра фартэпіяна:
старшы выкладчык — 1;
— кафедра гісторыі музыкі:
дацэнт — 0,25.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання.

Заявы і дакументы накіроўваць на імя рэктара на адрас:

**220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.
Даведкі па тэлефонах: 227-49-42;
226-06-70.**

**Беларуская дзяржаўная
акадэмія мастацтваў
аб'яўляе конкурс
на замяшчэнне пасада
прафесарска-выкладчыцкага
складу:**

— дацэнта кафедры графікі;
— загадчыка кафедры фізыхавання.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання аб'явы. Заявы і дакументы, згодна ўмове аб конкурсах, падаваць на імя рэктара акадэміі на адрас:

**220012, г. Мінск, пр. Ф. Скарыны,
81, аддзел кадраў, тэл.: 232-77-34.**

**Лаўрэат
літаратурнай
прэміі**

Рэдакцыя часопіса сатыры і гумару "Вожык" разгледзела пытанне аб прысуджэнні штогадовых літаратурных прэмій імя Кандрата Крапівы. На гэты раз, за 2003 год, лаўрэатам за пераклад знакамітай пазмы "Тарас на Парнасе" стаў член Саюзаў пісьменнікаў Украіны і Беларусі, паэт і перакладчык Валерый Стралко. Дарэчы, гэта першы пераклад славунай пазмы на ўкраінскую мову. Віншуем!

Уладзь ЦВЯТКОЎ

Ва ўсякай краіне, якая клапоціцца аб патрыятычным выхаванні сваіх грамадзян і фарміраванні ў іх нацыянальнай свядомасці, ёсць песня, якую слухаюць стоячы, з прыціснутай да сэрца рукой, тая, што адлюстроўвае асноўную ідэалогію і менталітэт народа. Не так даўно Беларусь гэтага гонару была пазбаўлена. "Але якая нацыя, які народ без гімна? Няма гімна — няма і дзяржавы", — заўважае чалавек, дзякуючы якому з'явілася гэткае песня і ў беларусаў.

Нарадзіўся наш суайчыннік на Міншчыне ў вёсцы Закружка. Першыя крокі ў мастацтве былі зроблены ім яшчэ ў дзіцячым ўзросце. Часам, калі заставаўся хлопчык у хаце сам-насам, прыслухоўваўся ён да разнастайных гукаў навакольнага свету:

яго шукалі, адстойвалі, адваёўвалі. Яно выратоўвала, запальвала надзею, падтрымлівала ў сэрцы агеньчык, іскрылася натхненнем. Цікава, што дзеці заўсёды пытаюцца ў паэта, ці піша ён пра любоў. "Каханне — гэта жыццё. Без яго немагчыма ні працаваць, ні вучыцца, ні ствараць, ні быць шчаслівым" — заўважае Карызна.

Вельмі перажывае Уладзімір Іванавіч за слова наша беларускае, за далейшы лёс яго. "Я не адчуваю так глыбока рускае

дарваны ад дрэвы лісцік. Выкарчаваны з каранем дуб-асілак. Яны не аджываюць — жаўцеюць і трухлявеюць. Так і чалавек, наўхіт пазбаўлены сваіх каранёў, сваёй зямелькі, дзе "закапаны пуп", не знаходзіць ужо тых гаючых і жыватворных сокаў, што б сілкавалі яго, папаўнялі натхненнем "душы цудоўныя парывы". І хоць многія творцы часта імкнуцца бліжэй да сталічных колаў — наўрад ці гэта на карысць ім самім, ды і ўсёй айчынай культуры.

МАСТАКА

У 1989-м годзе Янку Рамановіча, выхаванца сельскай школы мастацтваў, вылучыла новая настаўніца малявання Ірына Сізова. Прапанавала паступіць у Беларускі ліцей мастацтваў імя Ахрэмчыка. Спраба аказалася ўдалай. І вось ужо падлетак з палескай вёскі над Ясельдай, славутай мотальскімі ручніцамі ды кажухамі, асвойвае Мінск. Забыцца на тугу ад развітання з бацькамі, ад цяжкасцей "казарменнага" рэжыму дазваляе адзіны любімы занятак — праца над малюнкамі. Паступова "набіваецца" рука, вызначаецца ўласны стыль. Таму яго, выдатніка-выпускніка ліцея, аднаго з нямногіх ахвотна прымаюць на далейшую вучобу ў Беларускаю акадэмію мастацтваў, на аддзяленне станковага жывапісу. А тут — новыя кантакты і знаёмствы, славутыя настаўнікі, удзел у творчых выставах і пленэрах. З палотнамі пачынаючага мастака знаёміцца аматары прыгожага ў Мінску, Віцебску, Брэсце, Наваполацку...

Шмат карысці для развіцця таленту надалі заняткі ў творчых майстэрнях М.Савіцкага, падтрымка не менш знакамітага жывапісца А.Марачкіна.

Аднак па заканчэнні акадэміі Іван здзівіў сваіх старэйшых калег ды аднакурснікаў — адмовіўся ад многіх перспектывных прапаноў. Яго вабіла, клікала маленькая радзіма — вёска Моталь.

Магчыма, нейкай крупінкай у перавазе на карысць гэтага рашэння сталі матэрыяльныя праблемы (з'явілася сям'я: жонка, сын і дачка, а з жыллем у сталіцы

МЫ, БЕЛАРУСЫ – МІРНЫЯ ЛЮДЗІ

Зусім нядаўна паэт Уладзімір Іванавіч Карызна наведваў мінскую школу № 113, дзе сустрэўся з яе вучнямі. Карызна расказваў аб супярэчнасцях свайго жыцця, дзяліўся ўласнымі думкамі і поглядамі, адказваў на пытанні. Адбылася цікавая і змястоўная сустрэча.

Як не можа высахнуць невычэрпная крыніца, з якой пачынаецца вялікая рака, так не згасне полымя гаючай паэзіі. Якое яно, гэтае полымя?

"Паэзія павінна быць чыстай, наіўнай, адлюстроўваць думкі, пачуцці, узрушэнні. Трэба, каб верш чымсьці зачэпаў, параніў. Але я не мудру ніколі, люблю прастату. Для паэта кожны твор — тое, чым ён жыве, што яму бальніца. Я нічога не прыдумваю, усё, што ў маіх стварэннях — перажыта, зазнана ўласным пачуццём".

"Ці цяжка пісаць вершы?" — пытаюцца вучні ва Уладзіміра Іванавіча. Ён, трохі здзівіўшыся, адказвае: — Хтосьці — урач, хтосьці — інжынер, а хтосьці — паэт. У кожнага сваё прызначэнне. Галоўнае — любіць сваю справу, тады цяжкасцей проста не заўважаеш. Увогуле, паэт — вечны вучань, які вучыцца ў жыцця, у прыроды, у людзей. А з чаго пачыналася яго плаванне?

да шуму дажджу, шэпту ветру, плачу завірухі. Менавіта прырода абудзіла ў ім натхненне. Але бацька, азнаёміўшыся з першымі літаратурнымі спробамі дзіцяці, вынес вердыкт: "Коласам табе не быць". З гэтага часу паказваць бацьку свае вершы хлопчык перастаў, але творчыя пошукі на гэтым не скончыў. І хутка Уладзімір Іванавіч набыў немалую знакамітасць з уласнымі песнямі на школьных вечарынах. Але дзяцінства Карызны не было бесклапотным. З першых год сутыкнуўся ён з цяжкасцямі жыцця — у сям'і было чацвёра дзяцей, жылі яны бедна...

Уладзімір Іванавіч быў яшчэ зусім дзіцём, калі пачалася вайна, але нежаночы твар яе ў творах пісьменніка мільгае не раз... А сэрца просіць чысціні, узнёсласці, спакою.

Паэт лічыць, што зараз не хапае нам духоўнасці, інтэлігентнасці, культуры. Не бачыць ён у сённяшнім дні сапраўднага мастацтва. Гаворыць, на радзёй — адна папса, што "па душы, па сэрцы хлешчыць". "Гучаць словы, якія можа напісаць кожны" — "гэта чарвякі, якія пажыраюць прыроду".

Каханне... За яго змагаліся, ахвяравалі,

слова. Беларускае для мяне больш тонкае, далікатнае, афарбоўка ў яго больш эмацыянальная". Ён нямала пабыў за мяжой, наведваў Японію, Бельгію, Канаду, ЗША, Англію. І ўсюды прасілі яго пагаварыць па-беларуску, і усюды разумелі аб чым казаў пісьменнік, разумелі, не ведаючы мовы: сэрцам, душой, на падсвядомым узроўні. Бо ёсць мелодыя слова, невымерная энергія яго, непаўторная інтанацыя, характар". А мы ўпускаем сваё роднае. Ні на тэлебачанні, ні на радзёй амаль не чуваць беларускай мовы...

Мы ціхія, спакойныя, і мова ў нас такая — мілагучная, павольная. А мы мянем душу, мянем характар. Не будзе ў нас мовы — не будзе і нас, беларусаў. Застаецца адна пародыя на нацыю. Трэба ведаць сваю ўласную культуру, музыку, гісторыю, а асабіста — сваё роднае слова. Яно павінна быць святым".

І сапраўды, што гэта — беларуская мова? Толькі сродак камунікацыі ці спадчына нашых продкаў, непаўторная самабытнасць і векавыя традыцыі? Нам вырашаць. Нам рабіць выбар. Нам жыць у гэтай краіне.

Аня ВЯЧАСЛАВА

Нарадзіўся ў 1975-ым. У 1997-ым скончыў БДПУ імя М.Танка. Спецыяльнасць — настаўнік беларускай мовы і літаратуры, сусветнай і айчынай культуры. Працаваў настаўнікам, журналістам Цяпер — "проста пісьменнік".

Выдаў дзве кнігі:

"Практычны дапаможнік па руйнаванні гарадоў" (2002) і "Натуральная афарбоўка" (2003). Першая атрымала прэмію "Гліняны Вялес", другая, па апытанні "НН", увайшла ў Топ-10 за 2003 год.

Вызначаецца кансерватыўнымі мастацкімі густамі. Лічыць, што галоўнае ў літаратуры не напрамак, у якім працуе аўтар, а ягоны талент.

У тэатры і кіно сябе абазначыў не лічыць, таму ў адносінах да іх — звычайны спажывец. Дарэчы, у густах не заўсёды пастаянны.

Аднойчы аўтар гэтых радкоў, студэнт факультэта журналістыкі, праходзіў практыку ў адным з выданняў, якія, хоць і не маюць багатых накладаў, але чамусьці завуцца "шматтыражкамі". Сярод супрацоўнікаў адзін задужа выдзяляўся нейкай "адарванасцю", пакуль не

Schmerzwerk, удзельнікам якой ты з'яўляешся, можна перакласці як "Завод па вытворчасці болю"...

— Лічу, што думаць пра нейкія там масы — гэта апошня справа і наогул не павінна хваляваць творчага чалавека. Мне здаецца, галоўная задача пісьменніка — думаць перш за ўсё пра свае творчыя задачы, а не "рабіць так,

Альгерд Бахарэвіч:

"Большасць пісьменнікаў —

прызнаўся: "Насамрэч, я кніжкі пішу. А тут працую, каб з голаду не памёрц".

Гэты чалавек аказаўся маладым беларускім літаратарам Альгердам Бахарэвічам.

Эксперыментальны негатыў

— На мой погляд, у мастацтве XXI стагоддзя можна прасачыць дзве дыяметральна супрацьлеглыя плыні. Першая — "больш пазітыву ў масы" — зараз характэрная для ЗША і Расіі. Еўрапейская і, у прыватнасці, беларуская творчая думка, вызначаюць іншую рэлігію: негатыў ёсць адзіным мастацтвам. Дарэчы, назву творчай суполкі

каб было цікава іншым".

І глыбока перакананы ў тым, што ніякі добры, таленавіты твор немагчымы без негатыву. Мастацтва нараджаецца з болю, мастацтва — гэта заўсёды канфлікт: чалавека з грамадствам, чалавека з чалавекам, канфлікт сітуацый, выпадкаў. Я не бачыў, не чытаў і не чуў твораў, якія нарадзіліся б з нейкага пазітыву. Мне здаецца, гэта глупства, калі чалавек, які адчувае сябе шчаслівым, пачынае пісаць кнігі, музыку альбо карціны. Негатыў — неад'емная частка, першааснова мастацтва.

— Вельмі спрэчна... А табе не здаецца, што ты ствараш кнігі для вузкай чытацкай аўдыторыі?

— У вельмі неардынарнага пісьменніка Макса Фрая ёсць кніга, якая так і называецца: "Кніга для такіх, як я". Вось я таксама пішу "для такіх, як я": людзей чужых, злых, вельмі ранімых — і ў той жа час вельмі тонкіх, якія любую жывую сітуацыю, праблему ўспрымаюць вельмі балюча. Пры тым, я не думаю, што майго чытача можна ідэнтыфікаваць па полавых ці ўзроставых прыкметах. Гэта — і зусім малады чалавек, і чалавек, якому 30, 40 гадоў.

— Калі твор нараджаецца з болю, то відавочна, што боль гэты — аўтарскі. Сучасны літаратар аўтарскі і абвінавачвае ў тым, што іх творы з'яўляюцца выключна аўтабіяграфічнымі, і што яны не здольныя ствараць іншых персанажаў, акрамя сябе і людзей, з якімі яны знаёмыя.

— Ёсць на Беларусі пэўныя крытыкі, якія мяне абвінавачваюць у тым, што сваёй творчасцю я спрабую пераадолець нейкія ўласныя комплексы, страхі. Мне здаецца, што гэта вельмі вялікая памылка — атаясамліваць пісьменніка з яго героямі.

З другога боку, пісьменнік — гэта чалавек, і ўсё, што ён піша, нараджаецца з перыпетыяў жыццёвага досведу. Я ж лічу сябе здольным "спараджаць" цэлыя гарады новых істот. У маіх кнігах ёсць персанажы, якія атрымаліся жывымі і ў якіх ад мяне няма нічога. Я іх проста прыдумаў.

— Можна сказаць, што кніга для цябе — сапраўды эксперымент?

— Я б нават зазначыў, што кніга — гэта гульня. Яе можна параўнаць з камп'ютэрнай гульнёй, квэстам. А яшчэ — з рэаліці-шоу, у якім аўтар праводзіць кастынг персанажаў-характараў і прыдумляе сцэнарыі. А калі нехта з чытачоў пазнае сябе ці мяне — гэта чыстае супадзенне, ці фантазія чытача.

Руйнаванне стэрэатыпаў

—Твая першая кніга "Практычны дапаможнік па руйнаванні гарадоў" ужо сваёй назвай нагадвае "Байцоўскі клуб" Чака Паланіка. Ці можна тут праводзіць нейкія паралелі?

—Не; не можна. У цэлым я даволі

туга). Хаця, тут толькі вяршок душэўнага айсберга.

Яшчэ пад патранажам сваіх выкладчыкаў у Янкі Рамановіча з'явілася задумка стварыць серыю работ, дзе б злучаліся стары свет, адыходзячая эпоха з нашай будучыняй. Так нарадзілася дыпломная карціна "Бабіна лета", якая, дарэчы, і цяпер упрыгожвае хол будынка Беларускай акадэміі мастацтваў. На прыкладным плане — дзве стогодовыя бабулькі (персанажы не выдуманыя, а спіса-

прыстанкам. Тут яго ахвотна сустрэлі і прынялі. Прапанавалі работу выкладчыка ў раённай школе мастацтваў. У Іванаўскім цэнтры культуры і народных традыцый адбылася персанальная выстава мастака. З сімвалічнай і дарагой кожнаму яго земляку назвай "Рэха мінуўшчыны". На гэтым цудоўным вернісажы мастак выставіў не толькі свае палотны, але і лепшыя работы сваіх юных выхаванцаў.

Праца з дзецьмі натхніла

НАРАДЖАЕ ГЛЫБІНКА

ня з прыроды ў суседняй ад Моталы вёсцы Буса). Да іх няўпэўнена, але радасна перабірае ножкамі гадавалае дзіцятка-ўнучак, працяг іхняга жыцця ў новым тысячагоддзі. На фоне — старыя яблыні. Аднак сухія галінкі ў іх абрэзаны, таму яны пусцілі новыя парасткі. І гэтыя парасткі пад жыватворным арэолам сонца зноў дадуць плён крамяных, ружовашкокіх яблыкаў, якімі запоўнены два кошыкі ля бабульчыных ног...

Развіццём тэмы сталі іншыя палотны: "Мяжа", "Свет у акенцы", "Дзверы — уваход ёсць. Ёсць выхад", "Дзіравы дах", "Сцяна"... І напісаць іх мастак ніяк не змог бы, пазіраючы з балкона шматпавярховіка на людскі натоўп ды трамвайныя пуці.

Іван Рамановіч выбраў родны Моталь сваім надзейным

аўтарам на серыю работ пра малодасць і юнацтва. Рыхтуюцца да выставы новыя творы постамадэрнісцкага напрамку і цыкл карцін пад агульнай назвай "Рэклама". Ёсць прапановы да супрацоўніцтва з галерэямі ЗША, Канады і Германіі. Часовая перашкода ў гэтым хіба што толькі ў нашай агульнай беднасці.

Самай жа заповітай марай Янкі Рамановіча з'яўляецца стварэнне на Іванаўшчыне, радзіме знакамітага мастака і кампазітара пазамінулага стагоддзя Напалеона Орды, цэнтры мастацтва, дзе б рэгулярна праводзіліся пленэры, збіраліся таленавітыя мастакі, якія б пісалі дастойныя сваім продкам, сучаснікаў ды і будучых пакаленняў творы. Няўжо мы здольныя наталіць смагу прыгожага толькі "базарнымі" карцінкамі?

Валерый КУХАРЧУК

НАЗАД, ДА МІФАЎ, АБО — У НІКУДЫ?

"Існуючыя глабальныя праграмы падпарадкавання ўсяго чалавечага кучы алігархаў свету заўжды грунтаваліся на уніфікацыі рэлігійных ідэй, інтэрнацыяналізме, навязванні выгадных для гэтага сусветнага монстра стэрэатыпаў мыслення, — даводзіла нам прафесар Лазко: — Так званыя сусветныя, або, дакладней, інтэрнацыянальныя рэлігіі і матэрыялістычныя дактрыны навязалі народам спрошчаную прамалінейную схему "развіцця" чалавецтва знізу ўгору, ад "ніжэйшага" да "вышэйшага". У акадэмічнай навуцы з'явілася клішэ "навуковы прагрэс". Аднаводна яму сучасныя акадэмічныя веды нібыта бліжэй да ісціны, чым веды старажытных мудрацоў".

Спадарыня Лазко разам са сваімі прыхільнікамі і аднадумцамі моцна сумняваецца ў вартасцях "навуковага прагрэсу", што было належным чынам успрынята і нашымі пісьменнікамі. Агульнапрынята ў наш час схема веравызнання з'яўляецца зманлівай, даводзіла Лазко, таму што яна не ўспрымае натуральныя законы эвалюцыі чалавека і грамадства, духоўнасці і культуры. "Цяперашні стан чалавецтва на самай справе сведчыць не пра развіццё, а пра дэградацыю, не пра адчувальны прагрэс, а рэгрэс... Укараненне ў жыццё інтэрнацыянальных і дэмакратычных ідэй прывяло да страты натуральнай грамадскай іерархіі ўнутры этнасаў і, як вынік, утварыла хаос у чалавечых супольнасцях".

Як мы бачым, спадарыня Лазко зроблена вельмі сур'ёзная заяўка. І гэта не магло не выклікаць водгук у нашых пісьменнікаў С.Панізініка, В.Патавай, А.Клышкі, А.Вераб'я, Э.Ялугіна, К.Цвіркі, А.Рыбака і іншых удзельнікаў "круглага стала", якія ці жартам ці ўсур'ёз за-

Дзве гадзіны, праведзеныя пісьменнікамі за "круглым сталом" у Доме літаратара разам з прафесарам Кіеўскага ўніверсітэта Галінай ЛАЗКО, абагацілі нас не толькі свежай інфармацыяй аб светаўспрыманні старажытных славян, але і дазволілі кожнаму далучыцца да пошуку амаль сцёртых каранёў дахрысціянскай этнічнай веры, ведычнай культуры, адчуць яе дух, яе каларыт, зрабіць параўнаўчы аналіз той і другой (хоць збольшага), ацаніць урэшце высакародны занятак гэтай жанчыны.

явілі, што ўсе яны прыхільнікі этнічнай веры, якая калісьці бытвала на гэтай — нашай — зямлі. А я тым часам узгадваў намаганні ЮНЕСКА — арганізацыі, пад эгідай якой пазалетаў мы праводзілі міжнародны сімпозіум, прапагандуючы разнастайнасць моў і культур, і мне здавалася, што парыванні Г.Лазко, нашай госці з Кіева, ніколі не разыходзяцца з ідэйнай платформай гэтага сусветнапрызнанага агенцтва ААН.

Калі меркаваць, што ва Украіне па-сапраўднаму вызначыўся накірунак духоўнага адраджэння этнічнай супольнасці, то пачатак яму паклаў прафесар Уладзімір Шаян, вядомы, дарэчы, як філосаф, санскрытолагавед, рэлігіявед і паэт. Гэта ён яшчэ ў 1934 годзе абнародаваў ідэю вяртання да родных рэлігійных вытокаў. У 1993 годзе ў Кіеве ўпершыню створана абшчына ўкраінскіх ведыстаў пад назвай "Праваслаўе". Чаму праваслаўе?.. Славянскі міф тлумачыць паходжанне народа: "Мы сталі слаўнымі, апяваючы багоў і таму названы славянамі". Гэта ляжыць у аснове самавызначэння абшчыны, плямёнаў, народаў, усяго нашага суперэтнасу. Ме-навіта гэта міфалагема нітуецца з этнічнай рэлігіяй — славянскім ведызмам, які на Беларусі пасля грэблівых абазванняў "паганствам". І гэта яны, ведычная вера і культура, спалучаюць мінулае, сённяшняе і прышлае — Правы, Явь і Навь — нашых славянскіх народаў. Гэта міф, у якім увасоблены свяшчэнныя ўспаміны нашых продкаў. "І ніякія біблейскія (з

прэтэнзіямі на гістарычнасць) міфы, — зазначае Лазко, — не могуць замяніць нам родных этнічных міфаў славянскай рэлігіі, ад якой сіпком нас пазбавілі".

Справа служэння роднай рэлігіі і ведычнай культуры далей больш знаходзіць прыхільнікаў у славянаў, і ва Украіне ў 1995 годзе адкрыта Школа роднай веры, дзе даваліся неабходныя веды, затым, ужо на базе гэтай школы, у 2002 годзе ўтворана першая духоўная акадэмія для падрыхтоўкі этнічных кадраў.

У свой час нямецкі мысліцель Ф.Ніцшэ пісаў: "Ведаць міф — значыць наблізіцца да тайны паходжання ўсіх рэчаў... інакш кажучы, чалавек даведваецца не толькі пра тое, якім чынам усё з'явілася, але таксама і пра тое, як адшукаць гэта і аднавіць, калі ўсё знікне".

Міф, такім чынам, пазачасова з'ява, ён пераадоўвае рамкі аб'ектыўнага знешняга свету і ўводзіць у свет ідэальнага. Але ж для разумення і першаснага ўспрымання ўсяго гэтага, а затым успрымання і больш паглыбленага разумення нашаму чалавеку спатрэбіцца пэўная псіхалагічная помка стэрэатыпаў. Пры ўсім сказаным гэтая помка знаходзіць сабе апраўданне не толькі ў Ніцшэ, але і ў іншых валадароў думкі, у тым ліку славянскіх, якія бачаць непазбежнасць адраджэння этнічнай духоўнай культуры як жывой і дзейснай рэлігіі, што выступае ў сукупнасці: родная зямля, родная мова, родная вера! Сугучча? Гармонія!.. І тут, як ні круці ні вярці, а беларусу варты застацца беларусам не на дзень — на заўжды. Ох ты, доля-нядоля!

Васіль ЯКАВЕНКА, удзельнік "круглага стала"

ДОБРЫЯ ЖУРНАЛІСТЫ, АЛЕ КЕПСКІЯ ЛІТАРАТАРЫ"

скептычна стаўлюся да сп. Паланіка. Мая першая кніга атрымалася дастаткова сумбурнай, таму што ў ёй проста адвольна скампанаваныя тэксты 1997-2001 гадоў, не аб'яднаныя з іншымі ані персанажамі, ані агульнай ідэяй.

— Але мне падалося, што падабенства з Паланікам — у элеменце нейкай нянавісці да чалавецтва...

— Можна, гэта будзе гучаць смешна, але я не люблю чалавецтва — бо лічу, што яно таго не вартае. Любіць чалавецтва — гэта значыць любіць самога сябе, а самога сябе мне любіць няма за што. Калі б я быў абцяжараны гэтакімі пачуццямі, то быў бы здаровы — і псіхічна, і фізіялагічна; не пісаў бы кнігі і не самаўдасканальваўся б.

У назве першай кнігі прысутнічае вельмі важнае, на мой погляд, слова — "руйнаванне". Гэта — феномен зямлянаў, таму што чалавек заўсёды руйнуе сябе і ўсё навокал — а стварае вельмі мала.

Хочацца думаць, што адрозніваюся ад сучасных літаратараў — але не тым, што больш таленавіты. Я — больш лагацэнтрычны пісьменнік. У адрозненне ад шматлікіх сучаснікаў, я ўсё яшчэ веру, што словам можна нешта змяніць; і слова можна бясконцою колькасцю разоў відазмяняць, пераасэнсоўваць — і яно набывае ўсё новыя значэнні. Яго можна прыстасоўваць да ўсё новых і новых метафараў. Я не згодны з думкай, што словы скончыліся...

Мне здаецца, што самая страшная

на сёння тэндэнцыя — калі на змену літаратуры з яе культу слова прыходзіць замаскіраваная пад літаратуру журналістыка, калі на першым месцы ўжо стаіць пытанне "што пісаць", а не "як пісаць"; калі сюжэт робіцца першасным. У сімпатычных мне пісьменнікаў — Графа, Набокава — слова якраз аблашчанае.

— Ці не падаецца табе, што лексіка, скарыстаная ў тваіх кнігах, некалькі складаная для ўспрымання чытачамі?

— Мабыць, так... Аднак я вырашаю гэтую праблему па-свойму. Да прыкладу, у "Дапаможніку..." ёсць апавяданне "Гюнтэр Вальдхоф", напісанае адначасова на чатырох мовах: беларускай, трасянецкай, нямецкай і рускай. Мне здавалася, што гэта няшчыра і проста крывадушна, калі персанажы маіх твораў усе пісьменна, добра размаўляюць па-беларуску — а твор жа вельмі рэалістычны. Таму яны ўсе размаўляюць па-свойму, і большасць, зразумела, на трасянецкай.

Мат трэба абгрунтаваць!

— Я ведаю, што твае творы перакладаны на некалькі замежных моў.

— На нямецкую, а яшчэ польскую і ўкраінскую былі перакладзены апавяданні. На нямецкую былі перакладзены мае вершы 90-х гадоў. Некалькі ўвай-

шло ў зборнік "Лінія фронту", што выданы ў Мінску напрыканцы 2003-га пры падтрымцы Інстытута Гётэ. Але зараз я вершы амаль не пішу...

— ?..

— Ведаеш, проза мне прыносіць такое задавальненне, адкрывае столькі магчымасцяў... Яе напісанне цешыць і галаву, і рукі, і сэрца. А паэзія... мне здаецца, апошнім часам яна знаходзіцца ў заняпадзе ва ўсім свеце.

Яшчэ што сумна: літаратура зараз усё больш становіцца "заняткам" для адзінак. Я маю на ўвазе як аўтараў, так і чытачоў. Бо тыя дрэнна змайстраваныя рэчы, якія зараз карыстаюцца попытам на рынку — дэтэктывы і іншыя неглыбокія "пісанкі" — гэта хутчэй да журналістыкі адносіцца, чым да літаратуры. А журналістыка, прабач,— гэта перш за ўсё сфера абслугоўвання чалавека. У літаратуры іншыя задачы.

Большасць пісьменнікаў — і ў нас, і за мяжой — добрыя журналісты, але кепскія літаратары.

— Дык ты можа, адмоўна ставішся да такіх імёнаў-брендаў, як Павіч, Казьлю, Муракамі?..

— Казьлю лічу добрым філосафам — мне вельмі сімпатычны ягоны светапогляд, але дрэнным пісьменнікам. І я ахвотна веру ў тое, што ён піша свае кнігі "за некалькі тыдняў". Сапраўды, каб пісаць такое, шмат часу не трэба. Павіч — пісьменнік надзвычай інтэлектуальны, і я такім станаўца не збіра-

юся. Модны Умберта Эка мне страшэнна падабаецца; я мяркую, ён геніяльны выкладчык, здольны выкладаць свой прадмет праз мастацкія творы. Прызнаюся, дагэтуль не чытаў ніводнага радка Муракамі: дзіўна, але пры ўсёй яго папулярнасці мне ні адна яго кніга ў рукі дагэтуль не трапіла. Хаця не... адзін радок усё ж такі прачытаў. Адночы ехаў у метро, і справа ад мяне сядзеў чалавек з томікам Муракамі, і злева — таксама. Нахіліўся да аднаго і прачытаў — літаральна адзін радок.

— У гаворцы тваіх персанажоў часам трапляюцца нецэнзурныя выразы. Ці мэтазгодна іх ужыванне ў літаратуры ці не даніна гэта модзе?

— На мой погляд, гэтая з'ява мае права на існаванне ў літаратуры. Мэта маіх твораў — максімальная рэалістычнасць, і з гэтых пазіцый было б крывадушным ігнараваць іх, рабіць выгляд, быццам бы ні адзін чалавек іх не ўжывае. Але калі іх ужыванне становіцца самамэтай — гэта, вядома, кепска.

На мой погляд, ніхто не павінен заганыць пісьменніка ў пэўныя рамкі, указваць яму на тое, што і я трэба пісаць. Любы чалавек мае права пісаць тое, што хоча — нават графаман. Літаратура не павінна падпарадкоўвацца дзяржаўным ці сацыяльным правілам.

Мікалай АНІШЧАНКА

Эзра ПАЎНД:

"І адыдуць усе, што тут жылі,
І ўсё загіне — па-за прыгажосцю."

Венямін БЛАЖЭННЫ (Айзенштат). Па слядах публікацый (К. Анкудзінаў, крытычны артыкул "Стэзэй избитка", "Новый мир", № 1, 2003г.; Б. Роланд, эсэ "Избранный немислимой боли..." з кнігі "Ни эллины, ни иудеи", Мінск, 2003г.)

Нядаўна ў мой самотна-крытычны лімаўскі пакой перабраўся публіцыст Алесь Гаўрон, заадно прыхапіўшы са свайго былога стойбішча груды настольных кніг... Я ведаў, што Алесь калі што і чытае, то толькі вартае. Сам пазычаў у яго для набеглай працы і выбранае Артура Шапэнгаўэра і творы Макса Вебэра... Вырашыў прагартца і гэты стос. І ў новай і далёка неадзначнай кніжцы невядомага мне Барыса Роланда наткнуўся на жывое арыгінальнае эсэ з цэлай нізкай ашаламляльных паэтычных строф:

Меня учила мышь мышиному веселью
И правилам своей монашеской игры,
Когда я навещал ее сырую келью,
Где свалены в углу умершие миры.
Меня учила мышь неслышному согласью
С ничтожною своей мышиною судьбой,
А также немоте — такому полногласью,
Когда лишь не дыша становишься собой.
Прислушайся к себе —

и вдруг ты станешь мышью,
И станешь мурашом, и станешь трын-травой,
Меня учила мышь загробному затишью,
Когда уже душе не страшно быть живой.

Усім, хто лічыць сябе Паэтам, перачытаўшы гэтыя строфы, раю рэвізаваць пэўнасць свайго пераканання. Сам жа я адчуў спасташальную літаратурную нічкэмнасць і правільнасць свайго апошняга празаічнага выбару. Божа, думаў я, паэзія — гэта зусім не тое, чым ты займаўся і што вымагаў ад цябе чысты аркуш паперы. Паэзія — гэта не работа, і не дзея, паэзія — гэта стан. Гэта аднака твайго пастаянна перараджэння і кляймо пажыццёвага выраку. Пакутнае бясмерце. Дзякаваць Богу, Паэта, які гэта **вымавіў**, з намі ўжо няма, бо колькі ж можна было трываць тое, што ён вытрываў? Я і сам трохі памятаю, як у свой час адпыхаліся ад яго ў С.П. Маўляў, ён такі ж малахольны, як яго вершы. Ды і піша не па-нашаму. Нібыта паэзія — не дух, які вее, дзе хоча. Нібыта ў яе не адна Боская мова, якую разумеюць усе, хто яе вычувае. А між тым, як зазначае Б. Роланд, калісьці яшчэ В.Шклоўскі напісаў у лісце В.Айзенштату так: "Дорогой друг! Вы настоящий поэт. Это не орден. Это слова почти печальные". Так, паэзія — вельмі самотнае прызвание.

"Ці не да канца жыцця ў яго зусім не было маёмасці. І толькі напрыканцы яго ён паціху стаў абрастаць ёю: атрымаў кватэрку, набыў халадзільнік — па збегу абставін. А да таго працаваў у арцелі інвалідаў, і многія лічылі яго псіхам. Час ад часу трапляў у псіхушку. У Блажэннага былі кошки і сабакі. Многа кошка і сабак. І вядома ж у яго былі вершы. Дзіўныя вершы", — піша К. Анкудзінаў. Вось адзін з найбольш знакамітых вершаў.

В колошах на босу ногу,
В засаленном картузе,
Отец торопился к Богу,
Как водится у друзей.

.....
Процессия никудышних
Застыла у Божьих врат...
И глянул тогда

Всевышний,
И вещий потупил взгляд.
— Михозл, — сказал
он тихо, —

Ко мне ты пришел не зря...
Ты столько изведаль лиха,
Что светишься, как заря.
Ты столько изведаль

бедствий,
Тщедушный мой богатырь...
Позволь же и мне согреться
В лучах твоей доброты.
Позволь же и Мне с сумою
Брести за тобой, как слепцу,
А ты называйся Мною —
Величье тебе к лицу...

Безумоўна, простама смяротнаму тут нельга не засмуціцца дварушою, каб зразумець унутраны свет паэта менавіта ў момант яго творчання. Блажэнны як бы ўскладае на сябе місію тварыць — **паралельна з Боскім** — свой уласны свет. Няхай сабе і мастацкі. Хто гэтакі можа перашкодзіць? Толькі сам Гасподзь. І ці не былі пакараннем Гасподнім перыядычныя прыступы вар'яцтва Паэта?... Аднак жа менавіта падчас тых катаванняў душы і вырываўся з яго істоты, увасоблены ў слова, дух самой Паэзіі.

И это обо мне вам сказано в Завете:
Не троньте малых сих, взыскующих Христа,
И будьте в простоте забот своих, как дети,
Зане лишь их сердцам открыта высота.
И это обо мне вам сказано сурово:
Он будет бос и наг, и разумом убог.
Но это на него сойдет святое слово
И горестным перстом его пометит Бог.

Вячаслаў ДАНИЛАЎ. "Пыль ветров" (вершы; Мінск, УП "Тэхнапрынт", 2003г., адказны за выпуск Аношка А.П., 1000 экз., 64 стар.)

Пісаць пра "ветраны пыл" самадзейнай лірыкі В.Данілава значна прасцей, чым пра творчасць вышэй згаданага Паэта. Таму, каб празмерна не распаляцца, без каментарыя працітуў два вершы, з пачатку і канца гэтага зборніка.

...Внезапно мысли все сплелись
И их распутать нет надежды...
Пусть лучше будет чистым лист...
Ведь рифмы все одни и те же.
Лишь переставлены слова...
Их ставит каждый, как захочет...
И отличается едва
Седая ночь от черной ночи...

Часта даводзіцца чуць, што я нават фізічна не магу прачытаць тую процьму кніг, пра якія пішу ці згадваю. І гэта праўда. Бо калі б я сур'эзна прачытаў усе тыя кніжкі, то ўжо даўно звіхнуўся б розумам альбо сам стаў бы падобным да іх аўтараў. Ніякасць большасці такіх тэкстаў вытыркаецца адразу ж. Ды чамусьці якраз іх і выносяць на самы покуць кніжкі. Як тут не **перажэгнацца**, хоць ведаеш, што пасля гэтага аўтары адразу ж залічаць цябе да самых глумлівых і артадаксальных бязбожнікаў.

Здзіўляе, што ні СБП, ні ПЭН-цэнтр, можна сказаць, да гэтай пары так і не адгукнуліся на ўнутраны пратэст паэта, на яго палеміку, як з Вышэйшай, так і з зямнымі сіламі: ні на сам факт яго цяперашняй адсутнасці, ні на яго сённяшняю духоўную прысутнасць (ні былая "Крыніца", ні "ARCHE", ні "Дзеяслоў"). Тады як рэальны свет Блажэннага ўвачавідкі звужаўся да прастакутных памераў жылога пакоя, усё шырэй яму адкрываўся свет "вещий", які клікаў яго, прыцягваў і пераважаў усе разумныя і ўсвядомленыя рэаліі матэрыяльнага свету, аднак, за пастаянную прапіску ў ім патрабаваў непамёрнай платы — чалавечага жыцця. Узамен на жыццё паэтычнае.

Ну, зноў Галубовіч сеў на свайго канька: убогія і выклятая паэты — яго вечная тэма; Сысы, Купрэзевы, Гадулькі — старыя, як наш свет, паказкі... Магчыма. Бо свет убогіх — заўжды новы і нечаканы. Шкада толькі, што свет той, страціўшы зямную гравітацыю і набыўшы эфірную лёгкасць — **узвысіўшыся** — робіцца для нас далёкім, а падчас і ўвогуле завоблачным.

"Калі слова і яго сэнс не адпавядаюць адно другому, у прамежку іх узнікае сімулякр — факт, які сімуляруе сапраўднасць. Грамадскі трыбун асуджае крадзеж — і тут жа выглядвае, каб што скрасці; архітэктар будынка публічна заяўляе пра яго трываласць — і адразу ж на вачах у ўсіх будынак рушыцца. Наш час — час сімулякраў. Нелюбоў сучаснага чалавека да цывілізацыі — галоўны з сімулякраў. Паспрабуй адбярэць у такога чалавека кандыцыянер. Альбо камп'ютэр... А Блажэнны — годна прайшоў свой шлях. Ён сказаў, што асуджаны на пакуты, — і сапраўды трываў пакуты. Ён усхваліў беднасць — і амаль усё жыццё пражыў у абсалютнай беднасці. Ён ствараў хваласпевы вар'яцтва... І ён стаў вар'ятам. А быць вар'ятам — не так лёгка, як уяўляецца сентыментальным рамантыкам, — піша Кірыль Анкудзінаў, і дадае, — доля "празмерных людзей" амаль заўсёды страшная. Яны — смяротнікі гуманізму".

Не зовите стихами мои иступленные строчки.
Ведь стихи сочиняют поэты в домашней тиши.

Я же руки просунул сквозь прутья моей одиночки
И зову вас на помощь великою болью души.

"Зразумела, чаму спадчына Веняміна Блажэннага не карыстаецца попытам сучасных чытачоў — я не ўяўляю, як "чалавек нормы" можа ўсвядоміць такі ўзровень пакут, такі погляд на быццё", — працягвае расійскі крытык. Хоць, пэўна ж, цеплілася на донцы розуму ў "потустороннега" паэта і адно неад'емнае зямное пытанне: **навошта і каму!** Уліцца ж у агульную плынь беларускага літаратурнага працэсу пераходжальні — нябачныя на паверхні — затоеныя ўнутраныя праблемы асабістага характару, якія і спрабуе выкрыць ці хоць абазначыць К. Анкудзінаў:

"Адным бокам сваёй творчасці Блажэнны звязаны з яўрэйскай (хасідскай) традыцыяй, аднак другі бок гэтай творчасці, безумоўна, расце з каранёў рускай культуры. Я сказаў бы нават — з самых глыбінных і спрадвечных рускіх культурных каранёў, з глебы, з галашэнняў юродзівых (Венямін Блажэнны — брат Васілія Блажэннага), з таёжных апокрыфаў бог ведае якога стагоддзя; невыпадкава ў Блажэннага ёсць вершы пра Ключева — напісаныя ў традыцыі Ключева. "Патрыётам" Блажэнны быў бы больш неабходны, чым "лібералам", бо "класічны ліберал" — глабаліст і аптыміст, а "патрыёт" — як звычайна, антыглабалісты. І пры гэтым Блажэнны абсалютна чужы сучаснаму мысленню, чужы да непраўдападобнасці".

З гэтымі выкладкамі расійскага крытыка можна спрачацца, хоць я, бадай, пагаджуся. Бо пакуль для мяне галоўнае — дзеся будучага прызнання паэта — **акрэсліць** для шырокай літаратурнай грамады глыбокі і неардынарны талент нашага сучасніка і суайчынніка (В. Блажэнны нарадзіўся ў Копысі, што на Аршаншчыне, жыў у Мінску і пахаваны тут). Нездарма ж на нашай і яго зямлі выдыхнутыя і гэтыя яго словы:

Не оттолкни меня в последний миг,
Кто б ни был ты — Господь или разбойник.

Я плачу, я к груди твоей приник,
Я прячу голову в твои ладони.

...Кто б ни был ты — мой друг или мой враг
(Сейчас не время говорить об этом), —

Я на тебя равняю смертный шаг
И исповедуюсь пред целым светом.

І на гэты надрыўны пасыл чалавечай душы нельга не адгукнуцца. Асабліва тады, калі кожнае імгненне свайго жыцця ўспрымаеш як апошняе...

Мои стихи читают критиканы...

Убийцы Слова из журналов и газет...

И каждую строку находят странной,

Но говоря уже про рифмы и сюжет.

Но я пишу... Совсем не огорчаюсь,

Что признают Поэтом вовсе не меня...

И каждый день со строчкой просыпаюсь...

Стихотворением завершаю прозу дня!..

От і добра. Ну не Пушкін, не Пашкоў нават! Затое на Алешу падобны: "ни дня без строчки"... У шырасці да мазахізму даходзіць:

Раздарю я себя по кусочкам...

Ну а сам превращусь в невидимку...

По полмысли, по вздоху, по строчке...

И останется только лишь дымка.

Я на всех разделю понемногу

Все свои голубые мечтанья...

Паколькі, як выясняецца далей:

Своя рубаха ближе к телу...

Зачем искать нам новый путь?..

Пусть он пойдёт пожалуй первым, —

Мы лучше сзади как-нибудь...

На гэтых нястрымна-юрлівых радках В.Данілаў па сутнасці і канчае свае "лірычныя излияния". Той з чытачоў, хто не атрымаў ад іх задавальнення, няхай звяртаецца па ўказаным вышэй адрасе. Хто атрымаў, няхай занатуе іх у свае патаемныя аналы...

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**

**Анатоль
КАЗЛОУ**

Рэдакцыйная рада:

**Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,**

**Ляанід
ГАЛУБОВІЧ,**

Віктар КАВАЛЁЎ,

Вольга КУРТАНІЧ,

**Віктар ПАТАПЕНКА —
намеснік
галоўнага рэдактара**

**АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19**

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-79-65
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-84-61

**Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by**

**Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by**

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Паэзія рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 1891
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падлісаны ў друк
14.04.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 607

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12